

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2013

Tereza Lutovská

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta
Ústav Dálného východu

Bakalářská práce

Tereza Lutovská

Ishihara Šintaró

Ishihara Shintaro

2013

vedoucí práce: doc. Ing. Jan Sýkora, Ph.D.

Poděkování

Chtěla bych poděkovat doc. Ing. Janu Sýkorovi, Ph.D. za vedení práce, užitečné rady a připomínky.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 12. srpna 2013

Podpis:

Anotace

Tato práce se zabývá životem a dílem předního japonského spisovatele a politika Išihary Šintaróa, který svými rannými díly formoval názory poválečné mládeže v Japonsku. V práci je shrnuto Išiharovo působení na pozici tokijského starosty a jeho nacionalisticky motivovaná kontroverzní prohlášení, týkající se zahraničních vztahů. V závěru se práce pokouší odhadnout příčiny Išiharovy popularity v souvislosti s rostoucím nacionalistickým hnutím v Japonsku.

Annotation

This thesis describes the life and work of prominent Japanese writer and politician, Ishihara Shintaro, who helped to form the views of Japanese youth after World War II. The thesis also tries to summarize Ishihara's work as the governor of Tokyo and his controversial statements influenced by his nationalistic ideology, especially those concerning foreign relations. In the last chapter, this thesis hopes to find the reasons for Ishihara's popularity among the electorate, in connection with growing nationalistic movement in Japan.

Klíčová slova

japonská politika; nacionalismus; Išihara Šintaró; Akutagawova cena; japonské zahraniční vztahy

Key words

Japanese politics; nationalism; Ishihara Shintaro; Akutagawa Prize; Japanese foreign relations

Poznámka

Japonská jména jsou uvedena v tradičním japonském pořadí, tedy nejdříve příjmení, pak osobní jméno. Pro přepis japonských slov a jmen je použita česká transkripce, pokud nejde o autora publikace v anglickém jazyce, kde je zachována transkripce použitá v původním textu. Pro politické strany a jiné organizace jsou používány oficiální anglické zkratky (u Kómeitó a Sakigake je používán jejich japonský název, zatímco pro Nippon išin no kai je používán zkrácený název Išin). Při jejich prvním výskytu jsou v závorce za zkratkou uvedeny japonský název ve znacích, japonský název v přepisu do latinky, český název a oficiální anglický název. Kompletní přehled použitých zkratek je umístěn na konci práce. Názvy knih jsou uváděny v japonském jazyce v přepisu do latinky – znakový zápis a název v českém jazyce jsou uvedeny v závorce.

Citace jsou uváděny přímo v textu ve formátu: (Příjmení autora rok vydání: číslo strany). Přímé citace jsou označeny uvozovkami. Poznámky pod čarou slouží k bližšímu vysvětlení a doplnění informací v samotném textu práce. Citace novinových článků jsou uváděny ve formě: (Název periodika rok/měsíc/den vydání). V použité literatuře je uveden pouze seznam těchto periodik.

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Poválečný politický vývoj.....	9
3. Život, dílo a politika do roku 1999.....	16
4. Tokijský starosta.....	25
4.1 „Išiharova daň“.....	27
4.2 Další finanční opatření.....	30
4.3 Shrnutí.....	31
5. Zahraniční politika.....	35
5.1 USA.....	35
5.2 Východní Asie.....	41
5.3 Shrnutí.....	44
6. Závěr – nacionalismus a Išiharova politická budoucnost.....	45
7. Přehled nejčastěji používaných zkratk.....	48
8. Prameny.....	49

1. Úvod

Išihara Šintaró je bezpochyby jednou z nejznámějších osobností v Japonsku. Od 50. let, kdy získal Akutagawovu cenu, byl Išihara v centru intelektuálních a politických vrstev japonského obyvatelstva. Svými kontroverzními výroky a pozdější neskrývanou vírou v nacionalistické hnutí si vysloužil kritiku a nepřátelství mnoha skupin obyvatelstva, ale přesto se mu dařilo vyhrávat ve volbách v Tokiu, kde byl starostou po více než deset let až do své rezignace v roce 2012. V této práci bych se chtěla pokusit odpovědět na otázku, jestli jeho popularita souvisí s možným opětovným vzrůstem nacionalistického hnutí v zemi, nebo jestli má kořeny v jeho literární kariéře a celkově charismatické osobnosti.

V první kapitole se zabývám poválečným politickým vývojem Japonska, jeho nejvýznamnějšími trendy, událostmi a osobnostmi, uvádím práci do kontextu a stavím její základní rámec. Druhá kapitola je věnována životu, politice a literární kariéře Išihary Šintaróa do roku 1999. Popisuji v ní vzestup jeho popularity, způsob jakým jeho knihy ovlivnily mladou poválečnou generaci, důvody pro vstup do politiky a následující politickou kariéru až do jeho odchodu z parlamentu v roce 1995. Ve třetí kapitole líčím volby tokijského starosty v roce 1999, Išiharovo vítězství a následné úspěšné i neúspěšné reformy, včetně některých problematičtějších výroků a politických rozhodnutí. V kapitole jsou také popsány důvody jeho rezignace. Poslední kapitola je věnována pravděpodobně nejkontroverznější části Išiharovy politiky – zahraničním vztahům. Kapitola je rozdělena na dvě části – první se zabývá vztahy s USA a druhá vztahy s Čínou a Koreou a rostoucím nacionalistickým hnutím v Japonsku. V závěru se na základě informací popsaných v předchozích kapitolách pokouším zodpovědět otázku Išiharovy popularity a extremizace japonské společnosti a také odhadnout jeho budoucí politické kroky.

Vzhledem k tomu, že literatura k tomuto tématu v českém jazyce neexistuje a do češtiny nebyla přeložena ani žádná z Išiharových knih, veškerá použitá literatura je v anglickém a japonském jazyce. Mezi použitou literaturou jsou i novinové články, které jsou všechny dohledatelné v internetových archivech.

2. Poválečný politický vývoj

Pokud chceme hovořit o jakémkoliv jevu nebo osobnosti, je třeba zařadit je do kontextu, protože „i když budeme znát jeho činy i život, bez kontextu jeho jednání nelze plně pochopit“ (Fukuda 2001: 42). Išihara Šintaró je v současnosti aktivní především jako politik. Pokládám proto za vhodné popsat politické klima, v němž do národní politiky vstoupil v roce 1968 jako člen LDP (自由民主党, *Džijú minsútó*, Liberálně demokratická strana, Liberal Democratic Party), aby ji v roce 1995 rozčarován opustil a znovu se do ní vítězoslavně vrátil, když byl jako nestraník bez podpory politické strany v roce 1999 zvolen starostou Tokia. Jeho politická rozhodnutí a kariéra budou popsány v jiné kapitole, považuji však za vhodné nastínit i politické prostředí, ve kterém se jeho kariéra rozvíjela¹.

Japonský poválečný politický vývoj lze rozdělit na tři období - poválečné období, „systém 1955“ a poreformní období (Gaudner 2011: 3). Bylo by případně možné vyčlenit i období čtvrté, které lze nazvat „vláda DPJ (民主党, *Minsútó*, Demokratická strana Japonska, Democratic Party of Japan)“, a které trvalo od porážky LDP ve volbách do Dolní komory roku 2009 (Krauss - Pekkanen 2011: 280) až do voleb v roce 2012. Poválečným obdobím se rozumí doba mezi lety 1945 a 1955, tedy období od kapitulace Japonska na konci 2. světové války. Toto období bylo hluboce ovlivněno spojeneckou okupací Japonska (1945 – 1952) a neslo se ve znamení obnovy politického systému a znovuuštění demokratických institucí a politických stran², počátku obnovení ekonomiky a uskutečňování dalších společenských reforem³. Z politického hlediska je možné tuto dobu charakterizovat jako období koaličních vlád a neustálého přeskupování, vznikání a zanikání politických stran.

Za konec poválečného období se považuje rok 1955, kdy došlo ke vzniku dvou silných politických stran, které určovaly směřování japonské politiky po dobu následujících čtyřiceti let. Jednalo se především o LDP, která vznikla spojením Liberální strany a Japonské demokratické strany. Druhou politickou stranou s o mnoho menším vlivem byla JSP (日本社会党, *Nihon šakaitó*, Japonská socialistická strana, Japan Socialist Party), která vznikla sloučením levého a pravého křídla socialistické strany⁴. Kromě těchto dvou velkých stran existovala ještě JCP (日本共産党, *Nihon kjósantó*, Japonská komunistická strana, Japan

¹ Vzhledem k tomu, že politický vývoj není hlavním tématem této práce, budou některé události vynechány nebo zjednodušeny. Tuto kapitolu tedy nelze chápat jako kompletní popis japonského poválečného politického vývoje.

² Politické strany byly v předválečném období zrušeny v roce 1940 (Vasiljevová 1986: 436).

³ Mezi tyto reformy patřilo například volební právo pro ženy, legalizace odborů, rozpuštění *zaibacu* a pozemková a školská reforma (Kabashima – Steel 2010: 9).

⁴ Dvě křídla této strany se rozdělila v roce 1951 (Curtis 1999: 27), takže nešlo o vytvoření nové strany, ale spíše o její obnovení.

Communist Party), která se nacházela nalevo od obou předchozích stran, ale které v Japonsku nikdy nedosáhla větší popularity. Následující období trvalo až do roku 1993 a obvykle se nazývá „systém 1955“ nebo také „systém LDP“. Toto období je charakterizováno vládou LDP, která pokračovala bez přerušení až do roku 1993. Vzhledem k tomu, jak málo stran v demokratických režimech se udrželo u moci po tak dlouhou dobu, je možné ji považovat za velmi úspěšnou, ne-li zcela nejúspěšnější, stranu v demokratickém světě (Krauss – Pekkanen 2011: 4). Lze říci, že se jedná o období „dominance LDP jako vládnoucí strany od jejího vzniku do volební reformy“ (Krauss – Pekkanen 2011: 16). Nikdo nepředpokládal, že by vláda LDP mohla trvat tak dlouhou dobu (Curtis 1999: 30).

Druhá polovina 50. a 60. léta se nesla ve znamení neustálých ideologických konfliktů mezi LDP a opozičními levicovými stranami. LDP byla podporována převážně méně vzdělanými vrstvami obyvatelstva a dále obyvateli venkova a vlastníky menších (převážně rodinných) podniků. Oproti tomu levicově orientované strany nacházely podporu ve městech a mezi intelektuálně založeným obyvatelstvem (Curtis 1999: 30) a JSP měla silnou vazbu i na odbory (Gaudner 2011: 8). Zdálo se, že Japonsko by mohlo směřovat k modelu dvou velkých politických stran. K tomu sice v určité míře došlo, ale protože levicové opoziční strany se nikdy nedokázaly dohodnout na společném programu, byla pozice JSP v porovnání s LDP výrazně slabší (Christensen 2000: 71-7). Vzhledem k neshodám mezi jednotlivými vedoucími představiteli strany na ideologickém poli⁵ se LDP rozhodla soustředit na ekonomický rozvoj, který si také zvolila za své heslo. Postupně se její, již tak velmi nízká, orientace na ideologii snižovala, aby se v průběhu 70. let stala všeobecnou stranou, bez ideologicky motivovaného programu.

V průběhu 60. let vznikly další dvě strany – byla to DSP (民社党, *Minšató*, Sociálně demokratická strana, Democratic Socialist Party) a Kómeitó (公明党)⁶. DSP vznikla v roce 1960 odtržením pravicověji smýšlejících členů JSP. V politickém spektru se blížila levému středu a měla v úmyslu rozšířit volební základnu socialistů i o část konzervativněji smýšlejícího obyvatelstva (Gaudner 2011: 8). Kómeitó vznikla v roce 1964 jako politická strana buddhistické sekty Sóka Gakkai a nacházela podporu především mezi členy této sekty a dále mezi méně vzdělaným obyvatelstvem s menšími příjmy. V době svého vzniku zaujímal místo na pravém středu, ale v průběhu 70. let se začala posouvat spíše doleva a například v otázkách zahraniční politiky se nacházela nalevo od DSP (Christensen 2000: 92). Těchto pět stran bylo hlavními aktéry politického boje v průběhu celého „systému 1955“.

⁵ Zvláště po problémech se schválením bezpečnostní smlouvy v roce 1960.

⁶ V angličtině zní její oficiální název Clean Government Party (CGP), tedy Strana čisté vlády. Její program je založen především na buddhistických morálních hodnotách (Gaudner 2011: 9).

Během 60. a 70. let se LDP podařilo splnit slib ekonomického růstu. S rostoucí urbanizací a větší homogenitou obyvatelstva klesala i jeho orientace na ideologii a zájem o politiku vůbec. Ačkoliv tedy LDP nebyla mezi voliči populární stranou, vyhrávala volby především proto, že opozice nebyla schopná se od LDP odlišit jinak než na ideologické bázi, o kterou se ovšem většina obyvatelstva nezajímala (Curtis 1999: 34). Ani v obdobích, kdy spokojenost s vládou a s LDP výrazně klesla, nebyly opoziční strany schopné vytvořit program zaměřený na konkrétní úkoly a tak přilákat voliče. Důvodem toho byl i stále klesající zájem obyvatelstva o politiku na národní úrovni (Curtis 1999, 32).

Matthew Carlson (in Gaudner 2011: 75) popisuje LDP jako „koalici konzervativních stran nebo frakcí“. Od svého vzniku v roce 1955 byla strana rozdělená na několik frakcí⁷. Ty nesouvisejí s ideologickým postavením členů strany a většinou ani s jejich názory na jednotlivé problémy, ale s osobními vazbami na jednotlivé vysoce postavené členy (Krauss – Pekkanen 2011: 100). Frakce byly většinou pojmenovány podle svých předsedů – předseda nejsilnější frakce býval obvykle zvolen předsedou LDP a tím i ministerským předsedou. Každý politik v LDP musel vstoupit do frakce, protože na základě počtu členů, které frakce měla, se rozděloval počet vysokých postů ve straně i ve vládě. To však nebyl jediný důvod existence frakcí. Dalším bylo rozdělování financí a financování politických kampaní jednotlivých politiků a později i jejich *kóenkai* (後援会).

Kóenkai jsou dalším prvkem, k jehož rozvoji došlo v rámci „systému 1955“. Jedná se o osobní podpůrné organizace jednotlivých politiků, jejichž hlavním rysem je fakt, že stojí zcela mimo politickou organizaci strany⁸. Působí i mezi volbami a jejich základním úkolem je shromažďování hlasů pro daného politika. Vztah mezi *kóenkai* a politikem je tedy založen spíše na jeho osobnosti, než na stranické příslušnosti. Vzhledem k nutnosti udržování osobních vazeb s jejich členy, jsou *kóenkai* velmi nákladnou záležitostí a politik je obvykle financuje ze svých osobních prostředků, za pomoci peněz, které mu dodá jeho frakce. Teorii, proč *kóenkai* vznikly v Japonsku a ne v jiných zemích je několik, ale v současnosti nejrozšířenější z nich pokládá za důvod jejich vzniku volební systém SNTV, který v Japonsku fungoval ve volbách do Dolní komory parlamentu od roku 1947 do volební reformy v roce

⁷ Prvotní rozdělení souviselo s tím, že LDP vznikla spojením dvou politických stran. Vliv měla i následná problematická volba předsedy strany (podrobněji Krauss – Pekkanen 2011: 108-9).

⁸ Japonský volební zákon velmi přísně omezuje finanční dary jednotlivým politikům i pravidla volební kampaně pro politické strany – *kóenkai* stojí mimo jejich strukturu, tato pravidla se jich tedy netýkají.

1994⁹. (Krauss – Pekkanen 2011: 29-64). *Kóenkai* však fungují i v současnosti, ačkoliv se volební systém v Japonsku změnil.

Z hlediska vnitropolitického vývoje byl „systém 1955“ obdobím, kdy byla role předsedů vlády a ministrů slabá¹⁰ a v tomto období se také utvořila a zesílila politika „železného trojúhelníku“, neboli spojení mezi byrokracií, politiky a velkými firmami. Postupně se zvyšovala úloha byrokracie a po odchodu do důchodu se úředníci často stávali řediteli velkých podniků¹¹, a tak se vazby „železného trojúhelníku“ dále upevňovaly. Tato nadvláda byrokracie *de facto* skončila se „systémem 1955“ – v současné době je moc byrokracie čím dál tím více omezována a kontrolována množstvím nařízení a zákonů, ačkoliv je stále ještě poměrně vysoká.

Nejzápornějším rysem „systému 1955“ je počet skandálů, do nichž byly často zapleteny špičky strany. Jednou z nejvýše postavených obětí finančních skandálů byl i Tanaka Kakuei, ministerský předseda v letech 1972 – 1974 (Curtis 1999: 246). Ten musel kvůli svému zapojení do dvojice skandálů odstoupit¹² a strana na jeho místo zvolila předsedu jedné z menších frakcí, Mikiho Takea, který byl znám jako čestný politik (Curtis 1999: 1-3). Ten se přes odpor části LDP zasadil o několik reforem, včetně reformy o snížení povolených příspěvků firem pro jednotlivé politiky (Gaudner 2007: 26-41). V roce 1976 propukl další skandál, tentokrát spojený s firmou Lockheed, do kterého bylo opět zapojeno množství špiček LDP, včetně Tanaky. V rozporu se zvyklostmi se Miki Tanaky nezastal a parlament jej vydal k trestnímu stíhání. Tím se však Miki znelíbil špičkám LDP a v roce 1976 byl nucen odstoupit z funkce ministerského předsedy i předsedy LDP (Gaudner 2007: 35).

Skandál spojený s firmou Lockheed měl ještě jeden bezprecedentní následek. Po jeho propuknutí v roce 1976 se od LDP odtrhla část poslanců vedená Kónoem Jóheiem a vytvořila vlastní politickou stranu nazvanou NLC (新自由クラブ, *Šindžijú kurabu*, Nový liberální klub, New Liberal Club). Po volbách v roce 1983 s ní LDP vstoupila do koaliční vlády. Vedení NLC však nemělo dostatek zdrojů, takže strana byla v roce 1986 rozpuštěna a její členové se vrátili zpět do LDP (Gaudner 2007: 107-14).

Následující vlády byly poznamenány stále větším odporem voličů k nejasné finanční politice LDP a na konci 80. let i pádem bublinové ekonomiky a dalšími dvěma skandály –

⁹ SNTV (single non-transferable vote) je druh volebního systému, kdy volič má právě jeden hlas a tím volí jednoho politika. Z kandidátů v daném obvodu následně vzejdou obvykle tři až pět poslanců. Vzhledem k tomu, že v Japonsku více kandidátů stavěla pouze LDP, její kandidáti byli sami sobě často největší konkurencí. Kandidát s větším počtem členů v *kóenkai* měl tedy větší šanci na zvolení.

¹⁰ Důvodem bylo vybírání ministrů na posty nikoli v závislosti na jejich kvalifikaci v dané oblasti, ale na senioritě ve straně a příslušnosti k frakci.

¹¹ Tomuto jevu se říkalo *amakudari* (天下り) (Curtis 1999: 233).

¹² Jeden skandál souvisel s financováním voleb do Horní komory v roce 1974 a druhý s Tanakovým zapojením do nelegálního obchodu s nemovitostmi a daňovými úniky (Gaudner 2007: 26-7).

Recruit v roce 1988¹³ a Sagawa Kjúbín v roce 1991¹⁴. Nejvýznamnějším následkem skandálu s firmou Recruit byla prohra LDP ve volbách do Horní komory v roce 1989, kde největší počet hlasů získala JSP¹⁵. V těchto volbách poprvé zvítězila JSP s 46 mandáty; LDP skončila na druhém místě s 36. Součet mandátů LDP tedy dal dohromady 99 mandátů¹⁶. Jiná strana sice na většinu nedosáhla, ale pro LDP se přesto jednalo o prohru. V následujících volbách do Dolní komory parlamentu v roce 1990 se tento pokles popularity LDP také projevil, když získala jen 275 mandátů¹⁷ (Curtis 1999: 247-51). Přesto odsunutí LDP z vlády nebylo dílem opozičních stran jako například JSP, ale bylo způsobeno především vnitrostranickým rozkolem, odchodem poslanců a zformováním nových politických stran.

Skandály na počátku 90. let vedly k diskuzi o japonském volebním systému a začalo se všeobecně předpokládat, že za nečisté finanční machinace může právě SNTV volební systém, který nutí politiky vynakládat ohromné sumy na udržování *kóenkai* a nákladné volební kampaně. Začalo se hovořit o nutnosti volební reformy, která se stala důvodem pádu LDP. V roce 1993 byl předsedou LDP (a tedy i ministerským předsedou) Mijazawa Kiiči, který v rozhovoru pro televizi slíbil – kvůli stále sílícímu naléhání opozice i veřejnosti – že se zasadí o schválení volební reformy. Nečekaně však narazil na odpor uvnitř vlastní strany. Tento odpor začal jako boj o vedení nejsilnější stranické frakce, tzv. Takešitovy frakce, jejíž předseda by se s největší pravděpodobností stal předsedou LDP a tedy i novým ministerským předsedou. Zároveň se jednalo i o to, jestli strana bude podporovat volební reformu nebo se naopak postaví proti. Ve frakci se vytvořily dva tábory - kandidátem prvního, protireformního tábora, byl Obuči Keizó a kandidátem druhého Hata Cutomu, podporovaný Ozawou Ičiróem, jednou z nejvýznamnějších postav japonské politiky (Gaudner 2007: 83-105). Volbu předsedy vyhrál Obuči a následující den 36 členů parlamentu opustilo Takešitovu frakci a založilo vlastní Hatovu frakci. Jejím předsedou byl sice Hata, ale ve skutečnosti frakci vedl Ozawa, který také obvinil LDP z negativního postoje k reformě volebního systému. Nedlouho poté vedl tento rozkol, který začal neshodami uvnitř jedné z frakcí, k rozbití LDP, když Hatova frakce opustila LDP a založila vlastní politickou stranu (Gaudner 2007: 65-82).

¹³ Společnost Recruit Cosmos uplácela politiky a vysoce postavené úředníky akcemi (Gaudner 2011: 376).

¹⁴ Jedna z nejvlivnějších osobností LDP, předseda největší, Takešitovy, frakce, Kanemaru Šin, byl obviněn z přijímání úplatků a nepovolených finančních darů od doručovatelské služby Sagawa Kjúbín. Účast dalších politiků se předpokládala, ale nepodařilo se ji prokázat (Gaudner 2007: 99).

¹⁵ Japonská Horní komora má 242 členů, jejichž mandát je 6 let. Nevolí se však všichni najednou, ale polovina vždy po třech letech. Na získání většiny v Horní komoře musí tedy strana vyhrát dvoje volby za sebou, což je příčinou existence koaličních vlád po roce 1993.

¹⁶ Za konečný počet mandátů se považuje součet nově zvolených poslanců a počet poslanců zvolených v předchozích volbách (viz pozn. 15).

¹⁷ JSP získala 136 křesel, z důvodů vnitřních rozporů však nebyla schopná této výhody využít.

Jak jsem již zmínila výše, Mijazawa slíbil volební reformu, ale kvůli odporu uvnitř LDP nebyl schopen tento slib dodržet. Následkem toho vyhlásily opoziční strany hlasování o nedůvěře vládě. V den hlasování se vyslovilo pro nedůvěru kromě členů opozičních stran i 44 členů Hatovy frakce. Bez jejich hlasů nemohl Mijazawa uspět a vláda padla. Hatova frakce obratem ohlásila odchod z LDP a založení vlastní strany, JRP (新生党, *Šinseitó*, Strana obrody Japonska, Japan Renewal Party). Dále stranu opustilo i dalších 10 poslanců, kteří sice hlasovali pro Mijazawu, ale kteří byli zároveň kritičtí vůči postoji strany k volební reformě. Tito poslanci také zformovali vlastní stranu – Sakigake (新党 さきがけ, *Šintó sakigake*) (Curtis 1999: 96-7).

V následujících volbách do Dolní komory došlo jak k propadu preferencí JSP¹⁸, tak LDP. Počet mandátů pro LDP sice poklesl z 275 na 223¹⁹, ale přesto zůstala nejsilnější stranou v Japonsku. Stalo se však něco neočekávaného, když se opoziční strany spojily, aby zformovaly koalici, mimo níž zůstaly pouze LDP a JCP.

Ozawa začal okamžitě pracovat na přípravě nové vlády, do níž by patřily dosavadní opoziční strany a dvě nové strany odštěpené od LDP. Jeho vizí bylo vytvoření britského nebo amerického modelu politických stran, kde o moc bojují pouze dvě politické strany. Protože levicově orientovaná JSP by odmítla vedení Haty nebo jiného z bývalých poslanců LDP, rozhodl se Ozawa navrhnout na místo ministerského předsedy Hosokawu Morihiru, kterého podporovala i Sakigake. Hosokawa byl předsedou JNP (日本新党, *Nihon šintó*, Japonská nová strana, Japan New Party), což byla malá strana založená ani ne rok před volbami, přesto však relativně populární mezi lidmi. Podmínkou, kterou Hosokawa a Ozawa dali ostatním stranám pro vstup do koalice, byla podpora volební reformy²⁰. Ostatní strany s tím souhlasily a byla ustavena koaliční vláda, která poprvé od roku 1955 odsunula LDP do opozice.

Fakt, že tato nesourodá koalice skládající se ze členů pravicových i levicových stran vydržela jen do roku 1994, není nijak překvapující. Největším problémem bylo najít společnou agendu, kterou by koalice podporovala jako celek. Zpočátku se tímto pojetím stala reforma volebního zákona, která prošla parlamentem v roce 1994²¹, a která měla značit konec neprůhledné politiky LDP a finančních skandálů²².

¹⁸ Právě JSP byla stranou, která ve volbách v roce 1993 jasně prohrála – při předchozích volbách získala 136 křesel, v 1993 jen 70. Šlo především o absenci charismatického vedení strany a její zastaralou mezinárodní politiku (Curtis 1999: 101).

¹⁹ Křesla získaná ostatními stranami: JSP 70, DSP 15, JCP 15, Kómeitó 51, Sakigake 13, JNP 35, JRP 55 a ostatní menší strany a nezávislí 34 (Curtis 1999: 247-8).

²⁰ V téhle době ještě ne v její konkrétní podobě – tu reforma získala až později.

²¹ První volby podle této reformy se konaly v roce 1996.

²² SNTV volební systém byl nahrazen kombinací SMD (Single-member district, systém, kdy v každém volebním obvodu je zvolen jeden kandidát) a PR (Proportional representation, systém, kdy se mandáty přiřazují na základě procentního podílu) (Gaudner 2011: 378). Celkem v bylo Japonsku 300 SMD volebních obvodů a 11 PR, ze

Naneštěstí pro Hosokawovu vládu byla volební reforma jedinou věcí, na které se koaliční partneři dokázali shodnout. Po fiasku se zvýšením spotřební daně a drobném finančním skandálu Hosokawa rezignoval. V čele vlády jej nahradil Hata, ale ten rezignoval po pouhých dvou měsících (Curtis 1999: 172), ačkoliv nerozpustil Dolní komoru a nevyhlásil nové volby. K moci se tak nečekaně dostala opět LDP, tentokrát s koaliční spoluúčastí Sakigake a bývalého nesmiřitelného nepřítele, JSP²³. Ministerským předsedou se stal předseda JSP Murajama Tomiichi, který stál v čele vlády do roku 1996, tedy do nových parlamentních voleb.

Období po roce 1994 lze charakterizovat prohlubováním finanční krize, rostoucí nespokojeností obyvatelstva s politikou a také růstem podílu nerozhodnutých voličů, tedy voličů, kteří se nehlásí k žádné politické straně. Z politického hlediska jde o období rapidního vznikání a zanikání politických stran, jejich slučování a následného rozpadu (Curtis 1999: 26). Stejně jako před rokem 1993 stála u vlády LDP, ale tentokrát v koalici buď s Kómeitó nebo s jinými stranami²⁴.

Nejvýznamnější stranou vzniklou v tomto období je bezpochyby Japonská demokratická strana (DPJ). Tato strana vznikla v roce 1996 převážně ze členů Sakigake, pravicověji orientovaných členů JSP²⁵ a později členů dalších drobných stran. DPJ byla od roku 2009 až do roku 2012 vládnoucí stranou, ale podpora vlády rychle klesala, aby se většinu jejího funkčního období pohybovala kolem 30%, tedy přibližně tak, jak bylo obvyklé u pozdějších vlád LDP. Před volbami v roce 2012 byla jen něco málo přes 20% (realpolitics.jp).

Významným zlomovým bodem v japonské politice se staly volby do Dolní komory v roce 2012 a do Horní komory v roce 2013. Volby do Dolní komory parlamentu se konaly 17. prosince roku 2012 a přinesly nečekané absolutní vítězství LDP, v jejímž čele stojí bývalý ministerský předseda (2006-7) Abe Šinzó (www.s-abe.or.jp). Nejzávažnějšími problémy diskutovanými před volbami byla ekonomická obnova, obnovení provozu jaderných elektráren vypnutých po zemětřesení v březnu roku 2011. LDP se po prohře ve volbách v roce 2009 (kdy získala pouhých 119 křesel) podařil významný návrat na politické výsluní, když

kterých bylo zvoleno 180 poslanců. Každý volič tak měl k dispozici dva volební lístky – na jeden uvedl jméno kandidáta za SMD a na druhý politickou stranu do PR obvodu. S touto reformou byl spokojen jak Ozawa (Gaudner 2007: 83-105), propagující systém dvou velkých politických stran, tak malé politické strany, kterým zastoupení v parlamentu zůstalo zachováno díky PR obvodům.

²³ JSP se ke koalici s LDP přidala, když zjistila, že Ozawa připravuje spojení koaličních partnerů do jedné strany – ovšem bez účasti JSP.

²⁴ Například s Ozawovou novou Liberální stranou (LP), která byla založena v roce 1998 a rozpadla se v roce 2003. Její členové poté přešli do DPJ (Gaudner 2011: 347).

²⁵ JSP se v roce 1996 přejmenovala na DSPJ (Japonská sociálně demokratická strana) a postupně se vrátila k levicové ideologii (Kabashima – Steel 2010: 11).

dosáhla 294 křesel, což spolu s 31 křesly získanými jejím koaličním partnerem Kómeitó, činí 325 křesel²⁶. Počet křesel bývalé vládnoucí DPJ poklesnul z 251 křesel získaných v roce 2009 na pouhých 57 křesel. Nově založená, extrémně pravicová strana Nippon išin no kai (日本維新の会, Strana pro obrodu Japonska, Japan Restoration Party) vedená Išiharou Šintaróem a Hašimoto Tóruem se umístila na třetím místě a získala 54 křesel (realpolitics.jp, www.yomiuri.co.jp/election/shugiin/2012). Předseda DPJ Noda Jošihiko se rozhodl přijmout odpovědnost za prohru a na předsednictví rezignoval. Abe si byl vědom toho, že vítězství LDP bylo spíše než zájmem veřejnosti o program strany (do nějž patřila ekonomická obnova, revize ústavy a zachování jaderných elektráren) způsobeno nespokojeností s Nodovým kabinetem (Asahi šinbun 2012/12/17). Abe začal ihned po volbách sestavovat nový kabinet, který podle časopisu The Economist (2013/1/5) značí příklon k pravicové ideologii: „Označení této nové vlády jako 'konzervativní' jen stěží vystihuje její skutečnou postatu. Jde o vládu radikálních nacionalistů“.

Před volbami do Horní komory parlamentu v roce 2013 měl Abe jediný cíl – udržet podporu veřejnosti na straně LDP a získat tak dvoutřetinovou většinu v obou komorách. Rozhodl se tedy spíše než na kontroverznější problémy soustředit na otázku ekonomické obnovy. Jeho nový program se označuje jako „abonomika (アベノミックス)“ (The Economist 2013/5/18). Jako potvrzení správnosti tohoto rozhodnutí lze brát vítězství koalice LDP a Kómeitó ve volbách konaných 21. července 2013. Z celkového počtu 242 křesel má nyní koalice 135, zatímco DPJ pouhých 59. Ačkoliv tedy koalice nepřekonala dvě třetiny křesel, s přičtením křesel získaných pravicovými Išin no kai a Minna no tó, které se oficiálně vyjadřují k podpoře revize ústavy, se jí to podařilo (realpolitics.jp, Jomiuri šinbun 2013/7/22). Vláda si i přes mírně klesající preference zachovává přízeň veřejnosti a není pochyb, že revize ústavy je jen otázkou času.

²⁶Ke změně ústavy jsou třeba dvě třetiny všech hlasů (320) ve sněmovně. Koalici LDP a Kómeitó se toho číslo podařilo překonat.

3. Život, dílo a politika do roku 1999

V této části své bakalářské práce bych se chtěla věnovat životu a literární a politické kariéře Išihary Šintaróa do roku 1999, kdy zvítězil ve volbách na pozici tokijského starosty. Spolu se svým bratrem Júdziróem, byl Išihara Šintaró jedním ze symbolů mladé generace 50. let. Ačkoliv v současnosti je znám téměř výhradně jako politik, byla to právě jeho literární kariéra, která mu v roce 1968 umožnila vstup do politiky. Bez ohledu na literární kvality jeho díla, o kterých se vedou rozsáhlé kritické diskuse (Ishihara 1966: 9), lze konstatovat, že Išiharovy knihy a později politické názory ovlivnily japonskou společnost. Fukuda (2001: 11) uvádí jako příklady osobností majících podobně silný vliv na společnost spisovatele Mišimu Jukia a politika Tanaku Kakueie, ale zároveň tvrdí, že ani jeden z nich nebyl „ve středu pozornosti veřejnosti po tak dlouhou dobu jako Išihara“. Jako paralelu podobně proslulé osobnosti ze západního světa potom nabízí francouzského spisovatele, dobrodruha a historika Andrého Malrauxe, který byl také jedním z Išiharových vzorů (Fukuda 2001: 11).

Išihara Šintaró se narodil 30. září 1932 ve čtvrti Suma v západním Kóbe. Jeho mladší bratr Júdziró se narodil tamtéž 28. prosince 1934. Matka Micuko pocházela z Hirošimy a otec Kijoši z prefektury Ehime na Šikoku. Kijoši pracoval v paroplavební společnosti Jamašita senki. V roce 1937 byl povýšen na vedoucího hlavní místní pobočky firmy ve městě Otaru na západním Hokkaidó, kam se také s celou rodinou přestěhoval (Fukuda 2001: 42-3). Otaru bylo v té době jedním z nejvíce prosperujících japonských mezinárodních přístavů (sensenfukoku.net) a Jamašita senki zajišťovala v době 2. světové války spojení mezi Japonskem a vojenskými jednotkami na kontinentu (Fukuda 2001: 43). V roce 1944²⁷ byl Kijoši přesunut do hlavní pobočky Jamašita senki v Tokiu a celá rodina se přestěhovala do Zuši²⁸, přímořské rekreační oblasti v prefektuře Kanagawa, odkud Kijoši dojížděl každý den do práce. Šintaró nastoupil do nižší střední školy v Šónan²⁹. Vzhledem k tomu, že v Zuši měla rodinná sídla i velká část důstojníků japonské armády, byla tato střední škola považována za školu elitní. Zvláště pak v době války hrála roli jako přípravná škola, kde se vychovávala budoucí generace důstojníků Japonské císařské armády (Nathan 2001: 111). Přestože se již blížil konec války a většina dětí na středních školách byla poslána na práci do továren, Išihara a jeho spolužáci dál pokračovali ve studiu (Ishihara 2005: 164). Navíc se zde i v období války vyučovala angličtina a studentům byla také vštěpována víra v nadřazenost japonského námořnictva (sensenfukoku.net). Původ Išiharova patriotismu lze datovat do této doby (Nathan 2001: 111). Svědčí o tom pasáž v jeho knize (Ishihara 2005: 167-8), popisující

²⁷ Nathan (2001: 111) uvádí jako rok přestěhování do Zuši rok 1942.

²⁸ I dnes je Zuši populárním prázdninovým letoviskem pro bohatší vrstvy z Tokia a Jokohamy a také centrem vodních sportů (Nathan 2001: 111). Letní dům zde vlastní i Išihara (Ishihara 2005: 203).

²⁹ Podle předreformního vzdělávacího systému.

okamžik, kdy málem zemřel při náletu amerického letadla a následnou záchranu japonským letounem: „Uvědomil jsem si, že jsme byli zachráněni. Opatrně jsem vzhlédl a nad vršky borovic jsem spatřil letadlo, které se tomu prvnímu vůbec nepodobalo. Když se při zatočení nahnulo, uviděl jsem na jeho hnědých křídlech a trupu namalované červené slunce na bílém pozadí. Nikdy nezapomenu – a nedokážu ani pořádně popsat – triumfální pocit, který jsem v tu chvíli cítil. Byla to neodolatelná exploze lásky, která ve mně vzbudila nutkání plakat a obejmout někoho, kohokoliv, z čiré radosti. V tu chvíli jsem poprvé opravdu porozuměl právě probíhajícímu boji na život a na smrt. A také jsem pochopil, že jsem neodvolatelně připoutám ke své rodné zemi.“

Po porážce Japonska ve válce a následné školní reformě nastoupil Išihara Šintaró na nově vzniklou vyšší střední školu v Šónan, kde se začal zajímat o fotbal, malířství a jachtaření, tedy o zájmy, které mu zůstaly i po skončení školy (Fukuda 2001: 253). Jedním z jeho spolužáků a nejbližších přátel byl i literární kritik Etó Džun³⁰. Se změnou jména školy však přišla i změna hodnot, které byly studentům vštěpovány. Místo nacionalistických hodnot a víry v císaře se škola snažila studentům vštípit základy demokracie, kterou však pořádně nechápali ani sami učitelé. Namísto výchovy budoucích důstajníků se teď škola snažila připravit žáky na kariéru vládních úředníků (sensenfukoku.net). Išihara o tomto obratu řekl: „Když jsme byli ve válce, učili nás hrdosti spočívající ve smrti za císaře. A po válce bylo najednou všechno o lítosti. Dospělí mi připadali povrchní a pokrytečtí“ (Nathan 2001: 111). Znechucen tímto obratem se Išihara rozhodl, že přestane chodit do školy. V roce 1949 zanechal pod záminkou slabého žaludku na rok studia. V té době se začal zajímat o francouzské symbolistické básně a surrealistické obrazy, operu a film. Sám maloval a psal básně a kvůli zájmu o francouzskou literaturu se začal učit francouzsky (sensenfukoku.net).

Nedlouho poté, co se Išihara vrátil do školy, se stala další věc, která výrazně ovlivnila jeho život – v roce 1951³¹ zemřel ve věku 51 let jeho otec (Fukuda 2001: 55). Išihara Kijoši byl workholik, zcela oddaný své firmě. Již dlouho před smrtí trpěl vysokým krevním tlakem a poté, co po skončení války získal ve firmě vysoké postavení, jej začala rodina přemlouvat, aby odešel do důchodu. Jak si Šintaró vybavuje ve svých vzpomínkách (Ishihara 2005: 228), otec jim odpověděl, že „pokud zemře při práci, bude spokojen“. To se také nakonec stalo, když při jedné z obchodních schůzí utrpěl mozkovou mrtvici a zemřel (sensenfukoku.net). Rodina tím přišla o jediného živitele a díky nezkušenosti matky v ekonomických záležitostech a hýřivosti Šintaróova bratra Júdziróa se brzy začala topit ve finančních problémech. Ačkoliv

³⁰ Išihara a Etó zůstali přáteli celý život. Po smrti Etóovy manželky v roce 1998 a následně mozkové mrtvici byl právě Išihara tím, kdo se o něj postaral. Etó spáchal sebevraždu v roce 1999 (Fukuda 2001: 35-9).

³¹ Nathan (2001: 111) uvádí rok 1948, ale ostatní prameny (Fukuda 2001: 55, 253; sensenfukoku.net) zacházejí s rokem 1951.

do té doby měl Šintaró v úmyslu stát se malířem a studovat francouzskou literaturu na Kjótské univerzitě (Nathan 2001: 111), kvůli rodinným finančním problémům se rozhodl stát certifikovaným účetním³² a v roce 1952 vstoupil na právnickou fakultu univerzity Hitocubaši v Tokiu (Fukuda 2001: 255). Brzy si však uvědomil, že mu zvolené zaměstnání nevyhovuje a místo přednášek týkajících se práva (Nathan 2001: 111) začal chodit na přednášky a semináře věnující se dějinám francouzského myšlení a sociální psychologii na katedře sociálních věd (Fukuda 2001: 255). Začal se také zajímat o fotbal (v tom slavil úspěchy již na střední škole) a džudo (Fukuda 2001: 256). Ačkoliv se vzdal představ o kariéře účetního, nelíbila se mu ani představa práce běžného zaměstnance. Po nějakou dobu chtěl vstoupit do filmové společnosti a stát se režisérem, ale poté co zjistil, kolik problémů a těžkostí je spojeno s touto kariérou, se této představy vzdal³³ (sensenfukoku.net).

V následujícím roce ho jeden spolužák přemluvil, aby se stal členem kroužku, pokoušejícího se o obnovu vydávání školního literárního časopisu *Hitocubaši bungei*³⁴ (Fukuda 2001: 255). Studentům se podařilo nasbírat značné množství příspěvků (převážně básní a esejů), ale přesto bylo zapotřebí zaplnit prázdná místa. Išihara, který do té doby neměl žádné literární ambice, se dobrovolně nabídl a napsal tak svou prvotinu, *Haiiro no kjóšicu* (灰色の教室, *Šedá učebna*) (Išihara 2002: 322). O další osud své prvotiny se nezajímal až do okamžiku, kdy ho jeho známí upozornili na pochvalnou recenzi, která vyšla v časopise *Bungakkai*. Išiharu, který v této době stále ještě váhal s definitivní volbou povolání, nečekaný úspěch inspiroval k úvahám o možnostech kariéry na literárním poli (sensenfukoku.net).

Napsal tedy povídku *Taijó no kisecu* (太陽の季節, *Sezóna slunce*), jejíž sepsání prý trvalo pouhé dva večery a opravy další tři (sensenfukoku.net). Povídku zaslal do *Bungakkai*, ale velký úspěch nečekal. V roce 1955 však obdržel cenu *Bungakkai šindžinšó* (*Cena pro nováčka roku časopisu Bungakkai*). Největší literární úspěch ale přišel v lednu následujícího roku (1956), když jako do té doby nejmladší spisovatel obdržel za *Taijó no kisecu* jednu z nejvýznamnějších japonských literárních cen, Akutagawovu cenu (芥川賞, *Akutagawa šó*)³⁵. Išiharova kniha však byla mnohem více než jen kriticky ceněným dílem. Abychom

³² CPA (Certified Public Accountant) bylo v Japonsku zcela nové zaměstnání. Išiharovi bylo řečeno, že CPA má nástupní plat dvacetkrát vyšší než běžný zaměstnanec (Nathan 2001: 111).

³³ V následujících letech se mu tento sen podařilo splnit, když režíroval několik vlastních filmů. Často citovaný je i Išiharův výrok řečený při rozhovoru pro říjnové vydání časopisu *Playboy* v roce 1990 (76): „Kdybych zůstal filmovým režisérem, ujist'uji vás, že bych byl minimálně lepší než Kurosawa Akira.“ Po ukončení školy také vstoupil na velmi krátkou dobu do filmové společnosti Tóhó (*Playboy* 1990: 70; Fukuda 2001: 256).

³⁴ Fukuda (2001: 255) uvádí název časopisu jako *Ikkjó bungei* (znaky psáno stejně: 一橋文芸).

³⁵ V porotě zasedli Išikawa Tacuzó, Inoue Jasuši, Nakamura Micuo, Funahaši Seiči, Sató Haruo, Uno Kódži, Niwa Fumio a Takii Kósaku (první čtyři hlasovali pro udělení ceny) (Išihara 2002: 321-2).

pochopili, o jak přelomové dílo se jednalo, je nutné nastínit společenské klima v Japonsku v 50. letech.

V 50. letech se v Japonsku začal rozvíjet kapitalismus a spotřební společnost, ale zvláště mladá generace, která se většinou přímo nezúčastnila války, se potýkala s nudou a všedností každodenního života. Literatura poválečného období (*sengoha*) jim nic neříkala a její spisovatelé postupně ztráceli vliv. Mladá generace se jen těžko orientovala v příčinách své nespokojenosti a nedokázala jasně formulovat důvody svých protestů. Knihou, která jí pomohla otevřít oči, byla právě *Taijō no kisecu* (Išihara 2002: 320). Starší generace s knihou nesouhlasila, považovala ji za amorální, ale nespokojená mládež ji uvítala s otevřenou náručí (Išihara 2002: 321).

Povídky *Taijō no kisecu* i *Haiiro no kjōšicu* byly založeny na vyprávění Júdžiróa a jeho přátel. Jejich původ je patrný i na epizodičnosti děje a místy nejasné časové posloupnosti událostí. *Taijō no kisecu* je založena na jedné z vedlejších epizod z *Haiiro no kjōšicu* (Išihara 2002: 104-5) a vypráví příběh studenta Tacuji, který se svými přáteli z boxerského klubu tráví čas rvačkami, pitím a utápěním se v bezvýznamných vztazích motivovaných pouze touhou po sexu. „Láska bylo slovo užívané pouze s pohrdáním“ (Ishihara 1966: 27). V průběhu povídky se zamiluje do dívky Eiko, ale když zjistí, že ona jeho city opětuje, začne být s jejich vztahem nespokojen a dokonce ji prodá svému bratrovi. Když Eiko zjistí, že je těhotná, Tacuja ji přemluví k potratu, při kterém Eiko zemře. Išihara (Ishihara 1966: 28) v knize definuje přátelství, lásku a přesně vyjadřuje pocity celé generace tápajících mladých lidí: „I když se jich dospělí báli a viděli je jako nebezpečí jen o málo menší než komunismus, byl tento strach bezpředmětný. Nová generace s sebou pouze přinesla nové pocity a nové morální hodnoty“. Kniha se proto stala okamžitě po své publikaci bestsellerem³⁶. K rozšíření jejího vlivu přispěl také film, jehož děj se o ni opíral. Ve vedlejší roli v něm debutoval Júdžiró (Šintaró se v něm objevil v malé roli fotbalisty) (Išihara 2002: 322). Kniha a film „poskytly hrdiny, jejichž vzhled a chování bylo možné napodobit, spolu se zdůvodněním nezodpovědného chování; vysvětlily jasně a dynamicky motivaci poválečné ‘nevinné’ generace a nabídly krédo (nebo spíše jeho absenci), které mohla tato generace následovat“ (Ishihara 1966: 8). Tito mladí lidé se začali nazývat *taijōzoku* (太陽族, sluneční kmen) a snažili se napodobovat chování a vzhled bratrů Išiharových³⁷. Jestliže pak Šintaró pomohl mladou generaci definovat, byl to Júdžiró, kdo se stal jejím hrdinou a předobrazem. Šintaró následující rok (1956) publikoval další díla, mezi nimi například *Šokei no heja* (処刑の部屋, Popravčí pokoj), *Kurutta kadžicu*

³⁶ Prodalo se přes 250 tisíc výtisků (sensenfukoku.net).

³⁷ V Tokiu byl v té době velmi populární sestřih „na Šintaróa“ (*Šintaró gari*) (Išihara 2002: 321).

(狂った果実, *Šílené ovoce*), *Hokuheki* (北壁, *Severní útes*) a *Niššoku no nacu* (日食の夏, *Léto zatmění slunce*) a potvrdil tak svůj rostoucí význam mezi japonskými spisovateli (Fukuda 2001: 256). Bratrské duo spolupracovalo na dalších filmech, natočených podle Išiharových knih, a z obou bratrů se staly národní hvězdy. Filmy (nazývané často *taijō eiga* – „sluneční filmy“) a knihy odrážely bezstarostnost, nevázanou sexualitu a bezdůvodné násilí mladé generace a byly považovány, především díky zobrazování násilí a sexuality, za kontroverzní díla mající „špatný vliv na mládež“ (Išihara 2002: 321). Série filmů skončila v roce 1960 po nátlaku PTA a ženských spolků (Nathan 2001: 108).

Hlavním tématem knih byla, kromě hledání sebe sama v soudobé společnosti, i smrt³⁸ a postoj mladé generace ke smrti (Išihara 2002: 323). Išihara samozřejmě nebyl jediným spisovatelem, který byl ovlivněn válkou a následným vývojem. Tím, kdo představil Išiharu v literárních kruzích a také napsal první pochvalné recenze jeho knih byl Mišima Jukio, který byl jen o sedm let starší než Išihara a do literatury vstoupil v roce 1949 autobiograficky laděným románem *Kamen no kokuhaku* (仮面の告白, *Zpověď masky*) (Scott-Stokes 2000). Išihara a Mišima se stali přáteli a toto přátelství trvalo až do Mišimovy sebevraždy v roce 1970. V jejich dílech můžeme najít nesčetné shody a jedním z důvodů Mišimovy podpory, byla právě tato vzájemná názorová spřízněnost (Eto 1964: 444). Přátelství se dostalo do problémů na konci 60. let, kdy se jak Mišima, tak Išihara začali více zajímat o politiku. Ačkoliv oba dva byli extrémně pravicově založeni, Mišimův nacionalismus byl založen na romantických představách o loajalitě, hrdinství a kráse spočívající v mučednické smrti a měl jen malou spojitost s politickou realitou, zatímco Išihara svůj patriotismus pojal realističtěji (Nathan 2001: 112)³⁹. Když Išihara oznámil svůj úmysl vstoupit do politiky, Mišima jej označil za oportunistu (Scott-Stokes 2000: 187).

V následujících letech Išihara pokračoval ve spisovatelské činnosti a v polovině 60. let byl nejlépe placeným spisovatelem v Japonsku (sensenfukoku.net). Psal jak beletrii, tak divadelní hry (například muzikálovou verzi *Ostrova pokladů*) a zplodil se svou ženou Noriko⁴⁰ čtyři syny⁴¹. Kromě toho režíroval dva filmy, v roce 1960 založil divadelní

³⁸ Nikde není toto téma vyjádřeno jasněji než v Išiharově prvotině – *Hairo no kjōšicu*, která je příběhem o středoškolákovi, který se v průběhu děje třikrát pokusí o sebevraždu bez jakéhokoliv jasně udaného důvodu, kromě toho, že je znuděn životem (Išihara 2002: 77-149).

³⁹ Tento rozpor je patrný také na výsledku jejich politického snažení: Mišima založil vlastní armádu (*Tate no kai*) a pokusil se o vojenský puč. Ten neuspěl a Mišima a jeho nejbližší druh z *Tate no kai* spáchali *seppuku* (Scott-Stokes 2000: ; Fukuda 2001: 168-71).

⁴⁰ Išihara a Išida Noriko se znali od střední školy. Vzali se v roce 1956 (sensenfukoku.net).

⁴¹ Jeho nejstarší syn Nobuteru, který je nyní poslancem a ministrem pro životní prostředí v nové Abeho vládě a jednou ze stoupajících hvězd LDP (Carpenter 2008: 15), se narodil v roce 1957 (Fukuda 2001: 256). Herec a moderátor předpovědi počasí Jošizumi se narodil v roce 1962 (Fukuda 2001: 259). Jeho třetí syn Hirotaaka narozený v roce 1965 je také poslancem za LDP (Fukuda 2001: 260). Nejmladší syn Nobuhiro se narodil v roce 1967 a v současnosti pracuje jako malíř (Fukuda 2001: 260). Po zvolení Hirotaaky do parlamentu začala být

společnost, cestoval na severní pól, vyšplhal na Mount Everest, v roce 1957 na motorce procestoval Jižní Ameriku včetně Chile a Argentiny a zúčastnil se různých závodů po celém světě na své jachtě *Contessa*⁴² (Ishihara 2005: 241; Fukuda 2001: 257-60; Nathan 2001: 108).

V roce 1966 byl vyslán novinami *Jomiuri šinbun* do Vietnamu jako speciální reportér. Jeho úlohou nebylo podat zprávy o válce, ale o „Vánočním příměří“, které proběhlo o Vánocích roku 1968 a trvalo pouhých 48 hodin. I když hlavním záměrem redakce bylo zachycení atmosféry osmačtyřicetihodinového příměří, snažil se Išihara proniknout hlouběji do pocitů vojáků a vietnamských intelektuálů po ukončení příměří a porovnat situaci v době probíhajících bojů a jejich dočasného zastavení. Po mnoha rozhovorech s obyvateli Saigonu Išihara dospěl k závěru, že národ je po dlouhé válce vyčerpaný a zcela apatický k výsledkům války (sensenfukoku.net). Pojal podezření, že ve Vietnamu se v brzké době dostanou k moci komunisté (Samuels 2003: 334). Ve Vietnamu zůstal měsíc a postupně došel ke znepokojivému závěru, že vztah Vietnamců a Japonců k politice je podobně apatický, a že pokud se něco v japonské politice nezmění, Japonsko čeká podobný osud. Po návratu z Vietnamu byl hospitalizován, protože se při své návštěvě předních bojových linií, což bylo v přímém rozporu s přáním novin, nakazil žloutenkou. Zatímco ležel v nemocnici, došel k závěru, že jediný způsob, jak přinést změnu do japonské politiky, je se této politiky přímo zúčastnit (sensenfukoku.net).

V roce 1968 vyhlásil svou kandidaturu do Horní sněmovny jako oficiální kandidát LDP. Ta jeho kandidaturu uvítala jako příležitost k přilákání většího množství mladších voličů (Baltimore Sun 1972/12/10). Mnoho lidí bylo překvapeno tím, že nezaložil vlastní stranu nebo nevstoupil do jedné z liberálnějších a progresivnějších stran, ale Išihara prohlásil, že nejlepší způsob jak změnit Japonsko, je změnit vládnoucí stranu zevnitř (Samuels 2003: 334), a že nikdy nepřemýšlel o vstupu do jiné strany (Šimada 2003: 64). Išihara volby vyhrál a získal více než 3 milióny platných hlasů, což bylo víc než kdy obdržel jakýkoliv politik v Japonsku⁴³ (Fukuda 2001: 125). O čtyři roky později (1972) na své místo rezignoval a kandidoval ve volbách do Dolní komory v tokijském druhém obvodu (sensenfukoku.net). LDP tam už svého kandidáta mělo a Išiharova kandidatura se jim nehodila, proto Išihara kandidoval jako nominálně nezávislý. Išihara rozzlobil vedení strany tím, že po rezignaci z Horní komory ohrozil většinový podíl v této komoře a také proto, že svou kandidaturou a následným vítězstvím připravil o místo v Dolní komoře Kikučiho Joširu, který měl ve straně

rodina Išiharových občas přirovnávána ke Kennedyovým (Fukuda 2001: 128-30).

⁴² Išihara byl již od střední školy zapáleným jachtařem a téma moře a lodí se v jeho dílech vyskytuje velmi často. Moře hraje důležitou roli jak v *Taijó no kisecu* tak i v ostatních dílech. Velká část příběhů ve *Waga džinsei no toki no toki* (我人生の時の時) (Ishihara 2005) se věnuje moři, potápění a plachtění.

⁴³ Išihara tak získal 15% hlasů všech kandidátů LDP (Fukuda 2001: 125).

senioritní postavení (Baltimore Sun 1972/12/10). Podobně jako o třicet let později Koizumi, i Išihara vyhrál na platformě revolty proti LDP (Gaudner 2011: 22; Baltimore Sun 1972/12/10). Po svém vítězství byl přijat zpět do strany (Samuels 2003: 334), ale přesto mu její vedení nikdy zcela nevěřilo, a to i když se stal jedním z jejích čelných členů (Green 1995: 151). Nutno uznat, že k tomu vedení mělo dobrý důvod, protože Išihara se neváhal veřejně postavit proti straně a kritizovat její vedení a politiku⁴⁴. Zároveň také v roce 1973 založil s podobně smýšlejícími členy LDP⁴⁵ vnitrostranickou organizaci *Seirankai* (青嵐会), která se chtěla zasadit o konec nejasné finanční politiky, revizi ústavy a větší náklady na obranu (Fukuda 2001: 262; Samuels 2003: 334)⁴⁶. Přesto se mezi významnými členy strany našli tací, kteří Išiharu podporovali – nejvýznamnější z nich byl nacionalisticky založený Nakasone Jasuhiro⁴⁷ (Samuels 2003: 334; Baltimore Sun 1972/12/10). Právě díky podpoře pravicověji orientované části LDP (a díky neutuchající podpoře velké části Japonců⁴⁸) byl Išihara v roce 1975 vybrán jako kandidát LDP na tokijského starostu, kde se postavil velmi populárnímu dosavadnímu starostovi podporovanému JSP a JCP, Minobe Rjókičimu. Ten svou pozici uhájil a Išihara volby těsně prohrál (Samuels 2003: 335).

Jako odměna za kandidaturu mu byla v roce 1976 udělena první vysoká funkce, když byl jmenován ředitelem Úřadu pro životní prostředí (*Kankjó čó*)⁴⁹, čímž se ve svých 44 letech stal nejmladším poválečným členem kabinetu⁵⁰ (Samuels 2003: 335). V roce 1987⁵¹ se potom stal ministrem dopravy (*Unju daidžin*) v Takešitově⁵² kabinetu. Išihara byl ve straně členem minoritní Nakagawovy frakce. V roce 1982 přesvědčil jejího předsedu Nakagawu Ičiróa, aby kandidoval na předsedu strany. Ten nejprve odmítl, ale po Išiharově přesvědčování svolil a svou kandidaturu ohlásil. Volbu vyhrál Nakasone, a Nakagawa podle očekávání skončil jako poslední. Išiharu tento výsledek nepřekvapil, ale zklamaný Nakagawa spáchal v roce 1983 sebevraždu. Mnozí členové strany přičítali vinu za Nakagawovu sebevraždu Išiharovi. Podle jeho vlastních slov (Išihara 2005: 178) mu bylo řečeno: „Kdybys ho nenutil, aby kandidoval,

⁴⁴ Například když po propuknutí skandálů v 70. letech veřejně kritizoval Tanaku a jeho zapletení do finančních skandálů a zaměření na ekonomický rozvoj a přehlížení sociálních problémů (Fukuda 2001: 63-4; Šimada 2003: 117-9, Baltimore Sun 1972/12/10). Další incidenty viz Samuels (2003: 335).

⁴⁵ Například Nakagawa Ičiró, Nakao Eiči nebo Hamada Kóiči (Fukuda 2001: 263).

⁴⁶ Tvrdí se, že členové *Seirankai* stvrdili své členství vlastní krví (Fukuda 2001: 206). Tato organizace se v roce 1979 přeměnila na Nakagawovu frakci (Fukuda 2001: 265).

⁴⁷ Oba politici byli nezávisle na sobě nazváni „japonským Hitlerem“. Nakasone v roce 1959 a Išihara v roce 2000 (Samuels 2003: 407; Saitó 2006: 14-7).

⁴⁸ Išihara byl do Dolní komory parlamentu zvolen po osm za sebou jdoucích termínů až do své rezignace v roce 1995.

⁴⁹ Od roku 1991 Ministerstvo životního prostředí (*Kankjó šó*) (Gaudner 2011: 236).

⁵⁰ V letech 1976 až 1978 byl ministerským předsedou Fukuda Takeo (Curtis 1999: 246), jeden z Išiharových příznivců (Samuels 2003: 334).

⁵¹ Ve stejném roce zemřel jeho bratr Júdžiró na rakovinu jater (Ishihara 2005: 246-55).

⁵² Takešita Noboru (1987 – 1989) (Curtis 1999: 246).

mohl tady být ještě s námi.“ Išihara se poté stal předsedou frakce (Ishihara 2005: 171-8), která byla přejmenována na Išiharovu frakci. Kvůli problémům se získáváním financí se frakce postupně zmenšovala a ztrácela členy, až byla v roce 1984 pohlcena Fukudovou (později Abeho) frakcí.

V roce 1989 potom Išihara bez frakční podpory kandidoval na předsedu strany, protože předpokládal, že jeho radikální politické názory by mohly mít uprostřed bouřlivého politického klimatu úspěch. Tento úspěch se nedostavil a Išihara byl po prohrané volbě nucen vystoupit z Abeho frakce (Samuels 2003: 335; Nathan 2001: 108). Zůstal sice nadále v parlamentu, ale mimo frakční politiku a tedy bez reálné možnosti získat jakoukoliv významnější politickou funkci. Išihara však nadále pokračoval v publikační činnosti a díky vydání knihy „*No*“ *to ieru Nihon* začal být známý i v zahraničí⁵³. Kromě toho pokračoval i ve vydávání beletristické literatury. Nadále se také otevřeně a veřejně stavěl proti mnohým názorům vedení strany (zvláště těm týkajícím se zahraniční politiky) a svými nacionalisticky laděnými projevy získával stále větší popularitu mezi obyvatelstvem (Samuels 2003: 336).

Bylo zcela jasné, že Išihara není v politice spokojený, ale přesto jeho rezignace překvapila. V roce 1995 během zasedání drženého na počest jeho dlouholeté služby, rezignoval na své členství v Dolní komoře parlamentu a zároveň vystoupil z LDP (Fukuda 2001: 176-8). Jako důvod uvedl, že „lidé nenávidí politiku a všichni politici, včetně mě, jsou za to zodpovědní“ (Los Angeles Times 1995/4/12). Byl také znechucen finančními skandály⁵⁴, letargií, která pohltila japonskou politiku a skutečností, že politici, místo toho, aby se pokoušeli zasadit o budoucnost Japonska, myslí pouze na to, jak se udržet u moci (Los Angeles Times 1995/4/15). Dále řekl, že cítí hanbu za účast v režimu, který toto dopustil, a který navíc dovolil, aby byrokraté měli moc nad tvorbou zákonů (Fukuda 2001: 176-7). Za další, tentokrát veřejně nevyjádřený důvod můžeme považovat i vstup LDP do koalice s JSP a volbu Murajamy ministerským předsedou – extrémně pravicově orientovanému Išiharovi muselo nesporně vadit množství kompromisů, na něž LDP přistoupila. Išihara prohlásil, že se do politiky vracet nehodlá, ačkoliv „o národu a politice nikdy nepřestane přemýšlet“ (Los Angeles Times 1995/4/15)⁵⁵.

⁵³ Podrobněji viz kapitola 5.

⁵⁴ Išihara se však, podobně jako většina čelných japonských politiků, skandálům zcela nevyhnul. Kromě jiného byl zřejmě zapleten do skandálu s pozemky v prefektuře Óita v roce 1975 a do skandálu s firmou Recruit. V roce 1992 také Išihara vrátil finanční dary (v legální výši) od firmy, jejíž zakladatel byl obviněn z daňových úniků (Samuels 2003: 408).

⁵⁵ Existuje i teorie, že Išiharův odchod z politiky souvisí s podezřením, že se jeho nejmladší syn Nobuhiro zapletl se sektou Óm šinrikjó, zodpovědnou za sarinový útok v tokijském metru. Išihara měl prý sektě zaplatit 20 miliónů jenů. Pravděpodobně se však jednalo jen o pomluvu vypuštěnou LDP a publikovanou Išiharovým bývalým kolegou ze *Seirankai*, Hamadou. Nobuhiro v roce 2000 vydal v časopise *Bungei šundžú* článek, kterým toto tvrzení označil za pomluvu (Samuels 2003: 408).

4. Tokijský starosta

Išihara v roce 1995 opustil politiku s podobným pocitem, s jakým do ní v roce 1968 vstoupil. Znechucen politickou situací a vlastní neschopností s ní cokoliv udělat, po 25 letech ohlásil, že z politiky odchází, a že nemá v úmyslu se do ní vracet (Los Angeles Times 1995/4/15). Neznamenalo to však, že opustil veřejný život – nadále pokračoval v psaní a v roce 1995 se stal stálým členem poroty Akutagawovy ceny (Fukuda 2001: 270). Po nějakou dobu nacházel uspokojení především v literární tvorbě, ale nikdy se nepřestal vyjadřovat k politickým otázkám. Již v roce 1997 začal ale uvažovat o návratu do politiky, tentokrát na regionální úrovni na pozici tokijského guvernéra⁵⁶ (Sakurai et al. 2000: 18-9). Vzhledem k důležitosti Tokia jak z politického, tak ekonomického hlediska, nelze toto rozhodnutí považovat za skutečný odchod z hlavní politické scény. Následujících dvanáct let dostatečně prokázalo správnost jeho volby, když se Išihara stal všeobecně známou osobností v mnohem větší míře, než kdykoliv předtím. Za Išiharovým rozhodnutím kandidovat na místo tokijského guvernéra stálo jeho přesvědčení, že „zatímco osamocený poslanec změnu přinést nedokáže, tokijský starosta za podpory voličů může přinést změnu i do národní politiky“ (Itoh 1999: 734). V této části své bakalářské práce se soustředím právě na Išiharovo působení v roli tokijského starosty a na jeho nečekanou rezignaci v roce 2012.

Od roku 1995 do roku 1999 byl tokijským starostou u veřejnosti populární spisovatel a komik Aošima Jukio, který kandidoval jako nezávislý a získal tak hlasy voličů nehlásících se k žádné straně (Itoh 1999: 720). Důvodem pro jeho zvolení bylo znechucení občanů s neprůhlednou politikou centrální vlády (v Ósace byl v té době také zvolen starostou komik) (Nathan 2001: 114). Když Aošima oznámil, že nebude ve volbách v roce 1999 znovu kandidovat, ohlásilo svou kandidaturu velké množství známých osobností. Mezi nimi byli bývalý předseda odborů Mikami Man (podporovaný ve volbách JCP), Hatojama Kunio⁵⁷ (nezávislý, kvůli kandidatuře vystoupil z DPJ), odborník na mezinárodní politiku Masuzoe Jóiči, bývalý ministr zahraničí Kakizawa Kódži a bývalý úředník při OSN Akaši Jasuši (podporován LDP a Kómeitó⁵⁸) (Aojama 2004: 10; Metraux 1999: 936). O Išiharově kandidatuře už delší dobu kolovala různá nepodložená tvrzení, ale Išihara prohlašuje, že se rozhodl až na poslední chvíli a oznámil tedy svou kandidaturu pouhé dva týdny před

⁵⁶ V Tokiu není starosta – 市長 (*šičó*) –, ale guvernér, tedy 都知事 (*točidži*). Guvernéři jednotlivých prefektur jsou označováni 知事 (*čidži*) a znak 都 (*to*) značí Tokio. V textu budou ze stylistických důvodů nadále používány oba české výrazy, tedy guvernér i starosta, je však nutné si uvědomit, že co se týče pravomocí, je vhodný spíše výraz guvernér.

⁵⁷ Jeho bratr Hatojama Jukio byl ministerským předsedou v letech 2009-10 a jeho dědeček Hatojama Ičiró byl ministerským předsedou v letech 1954-56 (Curtis 1999: 246). Kunio se kvůli své kandidatuře v Tokiu vzdal místa v parlamentu, které patřilo jeho rodině už od dob Ičiróa.

⁵⁸ I když podle Metrauxe (1999: 936) stála za Išiharovým vítězstvím především jeho popularita, nemalou roli hrál i odliv odpůrců Sóka Gakkai od Akašiho.

závěrečným termínem jako poslední z kandidátů (Sakurai at al 2000: 18-9). Údajně se prý nemohl rozhodnout, zda chce znovu vstoupit do politiky (Samuels 2003: 407). K těm, kdo ho od kandidatury odrazovali, patřila i jeho manželka. Obávala se, že jeho působení v Tokiu skončí stejným zklamáním, jako jeho předchozí úsilí v roli poslance (Nathan 2001: 113-4). Ačkoliv Išihara založil svou kandidaturu především na kritice odcházejícího starosty⁵⁹, použil také podobnou taktiku jako při své kandidatuře v roce 1972 a kritizoval i centrální vládu. Podobný postup poté aplikoval ve své volební kampani i Koizumi, který stejně jako Išihara kritizoval zkorumpovanost centrální vlády a LDP a sliboval, že bude usilovat o silnější a stabilnější stát (Leheny 2011: 39). Podle Aojamy (2004: 11-2) stála za Išiharovým vítězstvím především jeho volební kampaň a zvláště pak srozumitelně zformulovaný volební program, nazvaný „jasně ANO, jasně NE“⁶⁰. Zatímco ostatní kandidáti založili svůj volební program na nejasných požadavcích (například jeden kandidát požadoval omezení počtu zaměstnanců města, aniž by si ověřil jejich skutečný počet), Išihara jasně formuloval svůj plán pro budoucnost Tokia (Aojama 2004: 12-5). Nejzákladnějším bodem byl Išiharův silný odpor vůči centrální vládě: „Aby bylo možné obnovit Tokio, je třeba začít říkat NE absurdním požadavkům vlády. Tokio se změní díky nové koncepci a silnému vedení“ (sensenfukoku.net). K hlavním bodům programu patřilo snížení emisí výfukových plynů, soustředění na malé a střední podniky a odmítnutí plánu na přestěhování hlavního města z Tokia. Dva body, které vzbudily největší odpor mezi Išiharovými odpůrci, bylo navrácení amerického letiště a vojenské základny v Jokotě Japonsku, případně jeho společné používání americkou armádou a japonským obyvatelstvem⁶¹ a tzv. „nová morální výchova“ (sensenfukoku.net)⁶². Problém s letištěm a americkou základnou v Jokotě zajímal Išiharu již delší dobu. Odezva obyvatelstva byla sice kladná, ale vláda nebyla Išiharovým zasahováním do jejích pravomocí nadšená a odmítla Išiharův návrh s tím, že se jedná o rozhodnutí mimo pravomoc regionální vlády (Uriu 2000: 148). Podle slov Thomase Foleyho, tehdejšího amerického velvyslance v Japonsku, jde o záležitost národní bezpečnosti vysoko přesahující pravomoci tokijského starosty. Išihara naopak odmítl problém pravomocí jako nepodstatný a odpověděl Foleymu, že dohlédne na to, aby Amerika i Japonsko přistoupily na jeho plán

⁵⁹ Išihara kritizoval především to, že Aoišima přikládal velkou důležitost byrokracii, jejíž pravomoci výrazně rozšířil (sensenfukoku.net).

⁶⁰ V japonštině se program jmenoval 「はっきり YES、はっきり NO」 (*hakkiri YES, hakkiri NO*) - jde tedy o jasný odkaz na Išiharovu nejúspěšnější knihu 「NO」と言える日本 („NO“ to ieru Nihon). Podobnost s tímto názvem využil Išihara i v dalších svých knihách a projevech – například Išiharovo další volební heslo bylo 「NO」と言える東京 („NO“ to ieru Tókjó), tedy „Tokio, které dokáže říct ne“. Ten, komu mělo Tokio říkat „ne“, byla centrální vláda a její požadavky (Itoh 1999: 725).

⁶¹ Išihara původně chtěl návrat letiště do rukou Japonska, ale později svůj požadavek zmínil na povolení společného používání americkou armádou a japonskými civilními leteckými společnostmi (Uriu 2000: 148).

⁶² Celý volební program je k dispozici na sensenfukoku.net a v Aojama 2004: 11.

(Sakurai et al 2000: 82-6; Samuels 2003: 339). Dalším sporným bodem programu byla Išiharova „nová morální výchova“. Podle Samuelse (2003: 337) šlo o „eufemismus pro nacionalistickou vzdělávací agendu“. Tato agenda byla soustředěna především na nacionalisticky laděné učebnice dějepisu, které upravovaly nebo úplně vynechávaly určité historické události především z období kolem 2. světové války (Stockwin 2008: 232).

Išihara ve volbách 11. dubna 1999 triumfálně zvítězil a získal více než jeden milión a 660 tisíc platných hlasů (Šimada – Kašiwada 2002: 242)⁶³. Za jeho vítězstvím stála jak jeho popularita a rozsáhlé zkušenosti v politice, tak nepochybně i znechucení obyvatelstva chováním politických stran a pocit, že politické strany a jimi podporovaní kandidáti nedokážou vyřešit politické a ekonomické problémy v Tokiu (Hiromoto 2003: 934). Heslem Išiharovy politické kampaně a celé následující vlády bylo „z Tokia změním Japonsko“⁶⁴ (Šimada 2003: 9). Toto heslo svědčí o tom, že Išihara neviděl své působení v roli tokijského guvernéra jako odchod do regionální politiky, ale jako možnost změnit japonskou politiku „zdola“⁶⁵. Išihara tedy neustoupil do politického pozadí, ale nadále se zajímal o mezinárodní i vnitropolitické záležitosti a pokračoval ve své kontroverzní rétorice. Základním kamenem Išiharovy tokijské administrativy byla „decentralizace moci v Japonsku“ a převod větších pravomocí do rukou prefekturálních samospráv (sensenfukoku.net). Vzhledem k jeho dlouhodobému působení ve funkci nelze postihnout všechna rozhodnutí a reformy, kterých Išihara dosáhl. Z toho důvodu bych se chtěla soustředit hlavně na ty, jejichž hodnocení je nejrozpornější nebo na ty, které jsou obecně považovány za nejvýznamnější, mezi nimi především Išiharovy pokusy o zlepšení finanční situace Tokia.

4.1 „Išiharova daň“ (石原税 *Išihara zei*)

Když Išihara nastupoval do funkce, potýkalo se Tokio již delší dobu s nedostatkem financí⁶⁶. Zanedlouho po svém uvedení do funkce ohlásil Išihara svůj plán na zlepšení finanční situace v metropoli. Jednalo se o zavedení nové daně pro bankovní sektor, jmenovitě o změnu v daňové povinnosti velkých bank⁶⁷, které působí na území hlavního města. Podle Išihary (sensenfukoku.net) byly banky jedním z mála subjektů, který platil velmi malé nebo skoro žádné daně. Příčinou toho byl starý zákon, který umožňoval bankám neplatit daň

⁶³ Celkový počet hlasů získaných Išiharou byl 1 664 558 a šlo o 30,4% všech platných hlasů. Na druhém místě skončil Hatojama s 15,6%. Účast ve volbách byla 57,8%, tedy o 7,2% vyšší než v roce 1995 (Itoh 1999: 725).

⁶⁴ 東京から日本を変える (*Tókjó kara Nihon wo kaeru*).

⁶⁵ Tokijský starosta bývá někdy označován jako „druhý nejmocnější muž v Japonsku“, hned po ministerském předsedovi. Starosta připravuje rozpočet a podává návrhy zákonů městské radě (The Japan Times 2011/2/8).

⁶⁶ Deficit v roce 2000 byl přibližně 620 miliard jenů a celkový dluh přibližně desetkrát vyšší (DeWit 2000).

⁶⁷ Patřilo mezi ně asi 30 bank operujících na území Tokia, které mají aktiva v hodnotě alespoň ve výši 5 biliónů jenů (DeWit 2000).

z hrubého příjmu, ale z příjmu čistého, který jim zůstal po splacení dluhů a nedobytných pohledávek shromážděných během období bublinové ekonomiky (Toya 2006: 280). Navíc banky dostaly jako jednorázovou podporu od státu obrovskou sumu 7,5 biliónů jenů (DeWit – Kaneko: 2002). Finanční prostředky získané z bankovní daně klesly z předchozích 220 miliard jenů v období bublinové ekonomiky na 10 miliard jenů (sensenfukoku.net)⁶⁸. „Banky pouze od lidí platících daně shromažďují peníze a mají z nich zisk bez placení daní. Navíc zákony, které to podporují, nefungují v duchu kapitalismu,“ byla hlavní Išiharova kritika dosavadního bankovního systému (sensenfukoku.net). Dále Išihara také tvrdil, že i když banky platí jen velmi malé daně, využívají městskou infrastrukturu, na jejíž zlepšení hodlal použít právě peníze získané z daní. Nová daň byla technicky možná díky bankovnímu zákonu, který umožňuje jednotlivým regionálním vládám uvalit na podniky daně založené na jiných kritériích než na zisku, ale přesto se jednalo o šokující rozhodnutí. Kvůli pravděpodobné opozici byla bankovní daň připravována v dokonalé tajnosti skoro celý rok a věděl o ní pouze Išihara a několik jeho nejbližších spolupracovníků (Aojama 2004: 73-4). Po vyhlášení nové daně⁶⁹ se strhla vlna kritiky ze strany bank a LDP. Naopak veřejnost daň nadšeně podporovala, protože v bankách viděla jednoho ze svých úhlavních nepřátel. Úroveň platů bankovních úředníků byla velmi vysoká a ačkoliv banky dostaly finanční podporu od státu, jejich přísná pravidla pro poskytování půjček způsobila krach velkého množství malých a středních podniků (DeWit 2000)⁷⁰. Daň spočívala ve 3% zdanění hrubých provozních příjmů⁷¹ bank (polovládní podniky a organizace mají daň 2%). Díky bankovní dani se mělo vybrat až 110 miliard jenů ročně navíc (DeWit 2000).

Oficiální název „Išiharovy daně“ je v japonštině 外形標準課税 (*gaikei hjódžun kazei* – v překladu "daň z externích standardů"). Základem daně tedy neměl být oficiální čistý příjem, který banky vždy uváděly jako ztrátový⁷², ale měla být místo toho založena na hrubém příjmu a dalších externích standardech, jako byla například výše platů. Išihara tak chtěl přenést hlavní daňovou zátěž z drobných podniků na banky. Daň měla vejít v platnost ve fiskálním roce 2000 (sensenfukoku.net; DeWit 2000).

Hlavním odpůrcem tzv. „Išiharovy daně“, jak se začala nová bankovní daň nazývat, byly samozřejmě banky a dále Išiharův úhlavní nepřítel, tedy centrální vláda. Ta samozřejmě

⁶⁸ DeWit (2000) uvádí jako nejvyšší sumu získanou z bankovní daně 213 miliard jenů v roce 1989.

⁶⁹ Na tiskové konferenci, kde ji Išihara oznámil (únor 2000), řekl, že se jedná o nejdůležitější rozhodnutí, které ve funkci starosty udělal (Aojama 2004: 73).

⁷⁰ Podle anket novin Asahi a Jomiuri 59% obyvatel Tokia daň podporovalo, zatímco pouze 15% bylo proti (Toya 2006: 280).

⁷¹ Hrubým provozním příjmem se rozumí zisk banky po odečtení nákladů na platy zaměstnanců, ale před odpisem nedobytných pohledávek (DeWit - Kaneko: 2002).

⁷² Podobný způsob oznamování zisků využívají i jiné velké podniky v Japonsku, které oficiálně operují jako ztrátové a tím se vyhýbají placení daní (DeWit 2000).

s daní nesouhlasila, protože podle zákona si banky mohly odečíst novou daň placenou Tokiu z daní placených centrální vládě. Dalším důvodem odporu vlády byl pravděpodobně i fakt, že také vláda hodlala někdy v průběhu roku 2000 představit a navrhnout nový bankovní systém, založený na podobném principu jako „Išiharova daň“ (DeWit 2000). I když byla LDP zpočátku proti, nemohla si dovolit nadále ztrácet podporu voličů, a proto se nakonec přidala na Išiharovu stranu. Podobným příkladem se řídily i ostatní politické strany, které nakonec odhlasovaly přijetí daně v městské radě (東京都議会, *Tókjóto gikai*) (Toya 2006: 280). Banky se rozhodly proti dani bránit a podaly žalobu k soudu. Ten uznal, že daň je objektivně v zákoně povolena, ve skutečnosti je však v rozporu se zákonem, protože zdaňuje pouze jednu část subjektů, zatímco ostatní ponechává stranou. I když bylo Išiharovo tvrzení, že banky nesou velkou část zodpovědnosti za pád bublinové ekonomiky, pravdivé, je podle soudu protizákonné uložit speciální daň jako trest (Aojama 2004: 77). Išihara ihned oznámil, že se proti rozhodnutí soudu odvolá (sensenfukoku.net). Rozhodnutí se však nezměnilo a Išiharovi nezbývalo, než se dohodnout s bankami na kompromisu – daň zůstane v platnosti, ale ve změněné podobě, kdy se ze 3% sníží na 0,9% (Aojama 2004: 78).

Ačkoliv se tedy může zdát, že „Išiharova daň“ nebyla příliš úspěšná, minimálně v některých ohledech je opak pravdou. Išihara sice daň neudržel na výši v jaké ji navrhnul, ale podařilo se mu spustit lavinu, jejímž konečným důsledkem bylo zrychlení procesu decentralizace, jednoho z hlavních cílů jeho administrativy (Aojama 2004: 78-9). Příkladem Tokia následovaly další regionální vlády, které začaly schvalovat vlastní daně. Například Ósaka, jejíž finanční situace byla v ještě horším stavu než situace v Tokiu, přijala „Išiharovu daň“ v květnu 2000 (Nathan 2001: 114). Dalším neméně důležitým výsledkem daňové reformy byla Išiharova rostoucí popularita nejen mezi pravicově orientovanými voliči, ale i mezi voliči levice. Zatímco po nástupu do funkce v roce 1999 jej podporovalo 70% obyvatel, v roce 2003 jeho podpora stoupla na 78% (Samuels 2003: 338), což je více, než se v posledních desetiletích podařilo kterémukoliv ministerskému předsedovi, s výjimkou Koizumiho.

4.2 Další finanční opatření

Vzhledem ke špatné finanční situaci v Tokiu byl Išihara brzy po nástupu do funkce nucen přijmout některá další opatření a nové daně – velká část z nich byla velmi zpopularizovaná a vedla k dalšímu zvýšení Išiharovy popularity mezi obyvatelstvem. Jedním z jeho prvních rozhodnutí bylo snížení vlastního platu o 50% a také odmítnutí nastěhovat se do tradiční rezidence starosty, kterou místo toho pronajal jedné italské společnosti za 24 tisíc

dolarů měsíčně – tyto peníze poté putovaly do městské pokladny (Nathan 2001: 114). Mezi další kroky, tentokrát přijaté negativně, patřilo snížení platů zaměstnanců města o 4% a jejich bonusů o 10% (DeWit 2000) a redukce jejich počtu⁷³. Navíc začal Išihara pronajímat i další zařízení města soukromníkům a chtěl privatizovat většinu služeb (Samuels 2003: 338).

Další možností, jak dostat do Tokia více peněz bylo zvýšení jeho popularity jako turistické destinace⁷⁴. Jedním ze způsobů, jak toho dosáhnout, bylo podle Išihary postavení kasinového komplexu v Odaibě po vzoru Las Vegas. Pokud by se udělala vhodná opatření, jako má například právě Las Vegas, nemělo by dojít ke zvýšení kriminality, ale naopak by zvýšený příliv turistů a jejich financí umožnil zlepšit situaci v hlavním městě (Aojama 2004: 82-4). S plánem na postavení kasina na Odaibě přišel Išihara již v roce 2002 a brzy se k němu připojily další regiony, mezi nimi opět Ósaka (Šimada 2003: 13-4). Išihara svůj projekt propagoval nejen jako cestu ke zvýšení cestovního ruchu, ale také jako možnost zvýšení zaměstnanosti, protože kasina by podle něj měla do Tokia přinést až 10 tisíc nových pracovních míst. Jediný problém představuje zákon z roku 1908, který pokládá veškeré hazardní hry za nelegální. Aby tedy bylo možné postavit kasina, bylo by nutné změnit zákon. Odpůrci hazardních her poukazují na jejich škodlivost a návykovost, ale podle Išihary je v Tokiu velké množství nelegálních kasin. Pokud by se kasina legalizovala, bylo by možné je kontrolovat, zvýšit s jejich pomocí zaměstnanost a navíc z nich získat daně (sensenfukoku.net). Další změnou, která souvisí s turismem je i zavedení nové „hotelové daně“⁷⁵. Išihara tuto daň představil v roce 2002, kdy byla okamžitě schválena městskou radou. Stejně jako v případě bankovní daně se tímto tahem hned inspirovala další města v čele s Ósakou (The Japan Times 2001/12/5)⁷⁶.

Zatímco v předchozích reformních opatřeních byl Išihara většinou úspěšný, jeho další projekt nevyšel a mnozí jej považují za Išiharův největší neúspěch v roli tokijského starosty. Jedná se o Novou tokijskou banku (新銀行東京, *Singinkó Tókjó*)⁷⁷, o jejímž založení Išihara uvažoval od svého zvolení. Mělo se jednat o banku, která by sloužila především malým a středním podnikům na území Tokia. Banka byla založena v roce 2004, ale podle The Japan Times (2008/3/25) byla od počátku odsouzena k neúspěchu, protože finanční trh se změnil a

⁷³ Toto nebyl jediný krok, který vedl ke zneprátení metropolitních zaměstnanců. Išihara se například rozhodl přestat uznávat senioritní systém, kde povýšení úředníků nezáviselo na jejich schopnostech, ale na senioritě (jedna z věcí, kterou kritizoval i během svého působení v parlamentu). Jedním z příkladů byl i výběr Aojamy Jasušiho jako jednoho z místostarostů, i když existovalo několik úředníků, kteří byli s povýšením na řadě dříve než on (Aojama 2004: 26-8).

⁷⁴ Rozdíl mezi počtem Japonců, kteří vyjíždějí do zahraničí a zahraničními turisty v Japonsku je více než trojnásobný ve prospěch Japonců. S tím souvisejí i peníze, které cizinci v Japonsku utratí (sensenfukoku.net).

⁷⁵ 宿泊税 (*šukuhakuzei*)

⁷⁶ V hotelích, kde se za jednu noc platí od 10 tisíc do 15 tisíc jenů je daňový příspěvek 100 jenů a v hotelích, které stojí nad 15 tisíc jenů za noc je příspěvek 200 jenů (The Japan Times 2001/12/5).

⁷⁷ Banka se také někdy nazývá „Išiharova banka“ (The Japan Times 2008/3/25).

banka již měla jen malou šanci na úspěch. Išihara však od svého projektu nehodlal upustit a po dlouhých diskusích přesvědčil městskou radu, aby založení banky podporovala. Největší negativní ohlas přineslo rozhodnutí městské rady v roce 2008, když rada přiznala *Šinginkó* na základě Išiharova dalšího přesvědčování jednorázový příspěvek 40 miliard jenů. Rozhodnutí se setkalo s protesty obyvatel Tokia, kteří jej považovali za plýtvání peněz a za pouhou Išiharovu snahu zachránit svůj vytoužený projekt. Proti udělení finanční podpory hlasovali členové rady patřící do DPJ a JCP a pro byli naopak členové LDP a Kómeitó (The Japan Times 2008/3/27). V roce 2009 přišla banka kvůli špatnému vedení o 10 miliard jenů – byl to čtvrtý rok, kdy byla ztrátová. Mnoho podniků, ekonomů i běžných obyvatel trvá na tom, že banka není potřebná, a že se jedná pouze o ztrátovou instituci – Išihara však její existenci nadále podporuje (The Japan Times 2009/3/30).

4.3 Shrnutí

Přes problémy naznačené v předchozím odstavci a množství kontroverzních výroků uvedených v následujících odstavcích a ve 4. kapitole, vyhrál Išihara i volby v letech 2003, 2007 a 2011. V závěru této kapitoly bych se ráda soustředila na shrnutí období Išiharovy vlády, včetně popisu některých kontroverznějších reforem.

Není pochyb o tom, že množství Išiharových reforem a změn provedených v Tokiu vedlo ke zlepšení finanční situace, kdy se městu podařilo dostat z dluhů a fungovat neztrátově (*sensenfukoku.net*). Významnou roli hrála i jeho podpora menších místních podniků, a to navzdory neúspěchu, se kterým se setkala *Šinginkó*. Mezi další Išiharovy úspěchy lze započítat například pokračující zlepšování životního prostředí v Tokiu, včetně omezení emisí z diesellových motorů a vybudování několika nových parků (Aojama 2004: 189-92). Nadále Išihara omezil velkolepé stavební projekty sponzorované vládou a soustředil se především na rozšíření a zlepšení tokijské dopravní infrastruktury (Aojama 2004: 93-8). Kromě finanční obnovy města je Išiharovým dalším dlouhodobým cílem udělat z Tokia „nejzelenější, ekologické město“ (Los Angeles Times 2010/4/23). Mezi postupně uskutečňované plány patřila podpora solární energie (včetně finančních příspěvků domácnostem, které instalují solární panely), vysazování nových stromů (například každá nově postavená velká komerční budova musí od roku 2001 vyčlenit alespoň 20% své rozlohy zeleni), podpora recyklace odpadu a od roku 2010 i nařízení o omezení emisí. Toto nařízení se týká 1400 podniků a továren na území Tokia, které musí do roku 2020 snížit emise skleníkových plynů o 25% z jejich hodnoty v roce 2010 (Los Angeles Times 2010/4/23). Dalším velmi významným Išiharovým úspěchem je rekonstrukce a výstavba další ranveje a následné otevření letiště

Haneda pro mezinárodní lety (Aojama 2004: 49-62). Kromě snahy o zpřístupnění letiště Jokota a zlepšení ekologické a finanční situace v Tokiu bylo další významnou položkou v Išiharově volební kampani i zabránění přesunu hlavních vládních úřadů z Tokia (sensenfukoku.net). Přesun byl zdůvodňován tím, že Tokio se nachází v zóně ohrožované častými zemětřeseními. Kdyby bylo Tokio postiženo silným zemětřesením, byla by mimo provoz i drtivá většina celostátních úřadů, včetně obou komor parlamentu a vlády (Los Angeles Times 1992/2/2). Išihara přesun hlavního města do seismicky klidnější oblasti odmítal a svou kampaň pojmenoval „NE přesunutí hlavního města!“⁷⁸. Kritizoval také zbytečné výdaje, které by bylo nutné vynaložit na přesun celé infrastruktury a tvrdil, že Tokio je historickým a kulturním centrem a srdcem Japonska. Před rokem 2010 diskuse na toto téma ustala, ale po zemětřesení v roce 2011 a následné energetické krizi byl problém znovu otevřen a tak byl i Išihara donucen svou kampaň znovu rozběhnout (chijihon.metro.tokyo.jp). Jedním z Išiharových plánovaných protiopatření bylo zlepšení bezpečnostních a krizových opatření v Tokiu. Postaral se o vytvoření programu spolupráce mezi jednotkami sebeobran a policií na záchranných operacích. Připravil také demonstraci těchto opatření a zorganizoval mohutná praktická cvičení (Samuels 2003: 338). Jednalo se o tzv. „Big rescue Tokyo 2000“ a „Big rescue Tokyo 2001“⁷⁹, pro něž Išihara zmobilizoval 7000 vojáků a 18 000 policistů a záchranářů. Součástí cvičení bylo i nasazení helikoptér a tanků. Podle Nathana (2001: 114) šlo o „největší ukázkou vojenské moci v Tokiu od dob okupace“. Išiharovi kritici nazvali tento plán „Išiharovou válečnou hrou“ a obvinili jej z plýtvání zdroji na zbytečnou ukázkou vlastní moci (Saitó 2006: 182-206).

Ačkoliv Išiharův přínos v ekonomické oblasti a v péči o životní prostředí uznává i opozice, je nutné zdůraznit, že Išiharova vláda nemá pouze pozitivní důsledky. Kromě výše zmiňované vysoce ztrátové *Šinginkó*, které se navíc Išihara přes rady odborníků odmítal vzdát, byla kritizována především jeho sociální a vzdělávací politika. Mezi nejméně úspěšné prvky jeho vlády lze určitě počítat sociální opatření. Zatímco v roce 1999 bylo Tokio mezi prefekturami na druhém místě ve vynakládání peněz na péči o seniory, v roce 2007 se ocitlo na posledním místě. Dalším problémem bylo i zavírání nemocnic a městských knihoven a zvyšování nezaměstnanosti (The Japan Times 2011/3/10; Saitó 2006 112-146). Častým předmětem kritiky byly také Išiharovy výroky o imigrantech a dalších sociálních menšinách. Například v roce 2001 v rozhovoru pro časopis *Šúkan džosei* (週刊女性) řekl, že „muži jsou plodní i v 80 nebo 90 letech, ale staré ženy, které nejsou schopné mít děti a dožívají se

⁷⁸ V originále se program jmenuje 「首都移転にNO！」 („*Šuto iten ni NO*“).

⁷⁹ V japonštině ビッグレスキュー東京2000 a ビッグレスキュー東京2001, tedy „Velká tokijská záchrana“ (sensenfukoku.net).

vysokého věku, jsou pro společnost pouze přítěží⁸⁰“ (Saitó 2006: 112). Za svůj výrok se později omluvil. Rozruch vyvolal i svou kritikou románu *Nacu no jakusoku* (夏の約束, *Letní slib*), který v roce 2000 získal Akutagawovu cenu⁸¹. Ve své kritice označil Išihara homosexualitu za abnormální a perverzní a za svůj výrok se odmítl omluvit (Kyodo News International 2000/3/30)⁸².

Mezi velmi rozporuplná rozhodnutí patří i Išiharovo nařízení, které bylo schváleno v roce 2003, a které ukládá učitelům povinnost stát při oficiálních školních akcích čelem k vlajce a zpívat národní hymnu (君が代, *Kimi ga jo*). Postavení japonské vlajky a hymny je dodnes relativně problematické, protože část japonské veřejnosti je vidí jako symbol japonského militarismu z dob druhé světové války a jejich propagaci jako doklad návratu k předválečnému nacionalismu. Oficiální status národních symbolů nesou vlajka a hymna od roku 1999 (Los Angeles Times 2004/7/11). Podle učitelů a odpůrců Išiharových nacionalistických tendencí je povinnost uctívat národní symboly narušením osobní svobody člověka. Podobná nařízení existují po celém Japonsku, ale Tokio bylo prvním místem, které jeho porušení pokládá za přestupek a ukládá trest za jeho nedodržení⁸³. V současnosti v Tokiu probíhá několik soudních sporů mezi učiteli a regionální vládou, ačkoliv vítězství učitelů se příliš velká naděje nedává (Los Angeles Times 2011/2/6; Los Angeles Times 2004/7/11).

Do svého nového volebního programu v roce 2011 se Išihara rozhodl zařadit také sociální problematiku a přislíbil například otevření nových dětských nemocnic a zpřísnění dohledu nad školami, které podle něj povolují svým studentům příliš mnoho svobody (Los Angeles Times 2011/2/6). Ve světle dopadu tragického zemětřesení v roce 2011 propagoval Išihara na podporu svého zvolení i pokračování zlepšení bezpečnostních opatření (The Japan Times 2011/4/12). Dalším Išiharovým dlouhodobým projektem bylo i konání olympijských her v Tokiu⁸⁴ v roce 2020. Išihara propaguje případné tokijské olympijské hry jako „doposud nejzelenější v historii“ (www.metro.tokyo.jp), ale mnozí lidé kritizují náklady na kandidaturu jako zbytečné plýtvání. Išihara však tvrdí, že právě teď je konání olympijských her pro Japonsko důležité, protože mohou pomoci „sjednotit Japonsko v době současných těžkých časů“ (tokyo2020.jp).

⁸⁰ Ve svém výroku použil velmi urážlivý výraz ババア (*babá*).

⁸¹ Román vypráví příběh pětice mladých lidí žijících v Tokiu – mezi nimi je i mladý homosexuální pár a transsexuál. Děj se točí kolem obyčejného života mladé generace v Tokiu a sama autorka románu je také transsexuálkou (Fudžino 2000).

⁸² Protesty vyvolal i podobný projev v roce 2010, kdy Išihara prohlásil, že „homosexuálové jsou méněcenní“ (hrw.org).

⁸³ Tresty začínají oficiálním napomenutím a pokračují přes snížení platů až k ukončení pracovního poměru. V poslední době po vzoru Tokia začaly učitelům, tresty za porušení nařízení ukládat i Ósaka, Hirošima a Kanagawa (Los Angeles Times 2011/2/6).

⁸⁴ Tokio bylo kandidátským městem i pro rok 2016, ale neuspělo.

Išiharovu vládu lze tedy charakterizovat jako vládu orientovanou především na ekonomickou a finanční obnovu města s důrazem na ochranu životního prostředí. Naopak nedostatky jsou patrné především v oblasti sociální péče a vzdělání. Ať už se však jedná o rozhodnutí z jakéhokoliv oboru, na všech byla patrná jeho snaha o decentralizaci ústřední moci.

V roce 2012 došlo k nečekané události, když Išihara rezignoval na funkci tokijského starosty a oznámil svůj návrat do politiky na celonárodní úrovni, jakožto jeden z předsedů nové nacionalistické strany Išin no kai. Ve svém projevu prohlásil: „Toto je moje poslední služba veřejnosti. Je třeba změnit japonskou politiku. Pokud nebudeme bojovat, Japonsko se potopí a zamře“ (Asahi šinbun 2012/10/26).

Išin byla vytvořena v listopadu 2012 spojením dvou stran. Jednou z nich byla Išiharova Taijó no tó (太陽の党, Sluneční strana, Sunrise Party), jejíž název odkazuje na Išiharovo nejznámější literární dílo. Tato strana byla založena v roce 2010 jako Tačiagare Nippon (たちあがれ日本, Povstaň Japonsko, Sunrise Party of Japan). Druhou politickou stranou byla Nippon išin no kai, která byla založená Hašimotem Tóruem a Macui Ičiróem v roce 2010 jako regionální ósacká strana⁸⁵ (Jomiuri šinbun 2012/11/15) a v září 2012 přetvořena na Nippon išin no kai (www.oneosaka.jp).

Išin byla vytvořena, aby stála ve volbách do Dolní sněmovny jako třetí síla a nabídla tak lidem novou volbu vedle LDP a DPJ. Strana se nijak netajila svým nacionalistickým programem, mezi jehož hlavní body patřila revize ústavy a bezpečnostních smluv (Ičinomija 2013: 9). Protože Hašimoto se rozhodl nekandidovat⁸⁶, stal se hlavním kandidátem strany ve volbách Išihara. Išin se ve volbách podařilo umístit na třetím místě, když získala jen o několik málo křesel méně než DPJ. Išihara tak po devatenácti letech opět získal místo v Dolní komoře parlamentu, tentokrát jako předseda třetí nejsilnější strany (Ičinomija 2013: 17-23).

⁸⁵V té době byla strana nazývána Ósaka išin no kai.

⁸⁶Hašimoto je od roku 2011 starostou Ósaky. V letech 2008-11 byl ósackým guvernérem. Když v roce 2011 na funkci s cílem stát se starostou rezignoval, nahradil jej Macui Ičiró. Hašimoto ve volbách nekandidoval, protože chce nejprve dokončit reformy, které v Ósace začal (www.hashimoto-toru.com).

5. Zahraniční politika

V předchozích dvou kapitolách jsem se zabývala Išiharovými názory na vnitropolitickou situaci, jeho zaměřením na ekonomický rozvoj a ekologii a opomíjením sociálních problémů, typickým pro pravicově orientované politiky. V této kapitole se chci soustředit na Išiharovu zahraniční politiku. Co se týče japonské zahraniční politiky, jsou jeho hlavním zájmem vztahy s USA a s nejbližšími japonskými sousedy – především Koreou a Čínou⁸⁷, čemuž odpovídá i členění této kapitoly. Ačkoliv se Išihara občas vyjadřuje také k jiným zahraničním problémům (Samuels 2003: 407; Mahathir – Ishihara: 1995), chci se podrobněji věnovat právě vztahům s výše jmenovanými zeměmi.

5.1 USA

Vztah Japonska a USA prošel od ukončení okupace dvěma důležitými zlomy. Jedním bylo obnovení bezpečnostní smlouvy v roce 1960⁸⁸ a druhým konec studené války v roce 1989 a následné rozpuštění Sovětského svazu v roce 1991. Jedním z nejspornějších bodů japonské zahraniční bezpečnostní politiky od konce 2. světové války, respektive od přijetí ústavy v roce 1947, je existence 9. článku ústavy, jímž se Japonsko zavazuje usilovat o mír a vzdává se práva na vedení války a udržování armády (Cooney 2007: 24). Téměř okamžitě po schválení ústavy se v části japonské populace začalo ozývat volání po její revizi⁸⁹, protože 9. článek údajně omezuje suverenitu Japonska jako samostatného státu. Podle Cooneyho (2007: 28-9) je důležité se zamyslet nad tím, jestli je tento článek japonského nebo amerického původu: je-li jeho původ americký, jde o omezení suverenity Japonska, ale Cooney předpokládá, že článek je japonského původu a tudíž suverenitu Japonska neomezuje. Protože ke schválení ústavy došlo před počátkem studené války, nikdo nečekal, že se právě 9. článek stane jejím klíčovým prvkem. Po vypuknutí korejské války v roce 1950 přesvědčila americká strana Japonsko, aby vytvořilo NPR (警察予備隊, *Keisacu jobitai*, Národní policejní rezervy, National Police Reserves). Jako důvod jejich vzniku bylo uváděno zajištění bezpečnosti

⁸⁷ Čínou se rozumí ČLR (Čínská lidová republika) – pro Čínskou republiku bude používán název Tchaj-wan. Název Korea, případně Jižní Korea, bude v práci používán pro Korejskou republiku. Její severní soused bude buď označován jako KLDŘ (Korejská lidově demokratická republika) nebo Severní Korea.

⁸⁸ První bezpečnostní smlouva s USA byla uzavřena v roce 1951. Tato první smlouva dávala Spojeným státům právo umístit své jednotky v Japonsku bez povinnosti starat se o obranu Japonska. Japonská strana navíc neměla právo zasahovat do jejich operací ani do počtu vojáků a vojenské techniky umístěné na jejím území. Revidovaná smlouva z roku 1960 s sebou přinesla protesty organizované JCP a JSP. Levicové strany nechtěly být smluvně vázány na USA, protože tato smlouva by mohla v době zhoršujících se vztahů vést ke konfliktu se Sovětským svazem. Přes mohutné protesty byla nakonec bezpečnostní smlouva parlamentem schválena. Jednalo se o dohodu, která zavazovala americké jednotky k obraně Japonska v případě napadení. Japonsko také mělo mít právo na informace o amerických jednotkách na svém území (Aruga 1998: 139-56).

⁸⁹ Téměř pokaždé, když se v Japonsku hovoří o revizi ústavy, jedná se o revizi 9. článku.

Japonska po odchodu jednotek SCAP⁹⁰ do Koreje, ale ve skutečnosti šlo o pouhou zástěrku pro založení nové japonské armády (Hook – Gilson – Hughes – Dobson 2012: 129). V roce 1952 byla ukončena okupace Japonska a NPR byly přetvořeny na NSF (保安隊, *Hoantai*, Národní bezpečnostní síly, National Safety Forces) a konečně v roce 1954 na SDF (自衛隊, *Džieitai*, Síly sebeobran, Self-Defence Forces) (Cooney 2007: 33), jejichž modernizace po vzoru americké armády začala naplno v roce 1957 (Vasiljevová 1986: 493). Existence SDF a 9. článku ústavy je dodnes⁹¹ jedním z hlavních problémů současné japonské zahraniční politiky, k němuž se často vyjadřuje i Išihara. Vzhledem k přítomnosti amerických základů v Japonsku jako první vlny obrany proti případnému sovětskému útoku je pochopitelné, že se plně rozvinuly i ekonomické vztahy mezi Japonskem a Spojenými státy. Postupem času však japonský ekonomický vzestup spojení mezi oběma zeměmi znatelně ochladil.

Išihara se o zahraniční politiku zajímal již od svého vstupu do politiky v roce 1968. V období studené války byly pro Japonsko nejvýznamnější vztahy s USA a se Sovětským svazem. Do popředí zájmu amerických úřadů se Išihara dostal v roce 1989, když publikoval knihu „No“ to ieru Nihon (「NO」と言える日本, *Japonsko, které umí říct „ne“*). Jejím spoluautorem byl zakladatel firmy Sony Morita Akio a ve skutečnosti se jednalo o soubor projevů, které Morita a Išihara přednesli na téma vztahů s USA. Tato kniha se stala v krátké době v Japonsku bestsellerem a do roka po jejím vydání se jí prodalo přes milion výtisků⁹² (Playboy 1990: 76). Kniha byla primárně určena pro japonské publikum, ale podle Išihary (Ishihara 1991: 11) se začalo připravovat i její americké vydání. Protože se však kniha dotýkala i mnoha ožehavých témat a její autoři byli prominentní osobnosti v japonské politické a ekonomické sféře, dozvěděly se o její existenci americké úřady. Pozornost amerických bezpečnostních složek přitáhla především Išiharova část – Morita se zabýval hlavně ekonomickými problémy, ale Išihara hovořil i o politice. Překlad knihy zadal Pentagon⁹³ pro své vnitřní účely, ale zanedlouho se tato přeložená verze dostala i na veřejnost, kde vzbudila rozhořčení. Podle Išihary (Ishihara 1991: 11-3; Playboy 1990: 63) byly kvůli špatnému překladu některé části knihy zcela nesrozumitelné, jiné prý zase překladatel úplně

⁹⁰ Supreme Commander for the Allied Powers.

⁹¹ Dnes tato problematika souvisí především s vysíláním SDF do zahraničí. Tento problém se plně projevil po kritice Japonska během války v Zálivu v letech 1990 – 1991, kdy Japonsko poskytlo pouze finanční pomoc a odmítlo vyslat SDF, protože by se podle parlamentu jednalo o protiústavní krok. Po vlně kritiky ze strany mnoha zemí se Mijazawově vládě podařilo prosadit zákon o mírových operacích (PKO, Peacekeeper Operations), který umožňuje vyslání SDF do zahraničí na mírové mise OSN. O porušení ústavy se nejedná, protože jednotky jsou v době svého působení mimo japonské hranice oficiálně pod velením OSN (Cooney 2007:40-1).

⁹² Dodnes se jedná o nejvíce prodávanou Išiharovu knihu. Na druhém místě je vzpomínkový román o Jūdžiróovi *Otóto* (弟, *Mladší bratr*) z roku 1996 a na třetím místě *Taijó no kiseku* (sensenfukoku.net).

⁹³ Jmenovitě šlo o agenturu DARPA (Defence Advanced Research Projects Agency), jejímž úkolem je sledování publikací vydávaných po celém světě, které mohou mít dopad na bezpečnost USA (Playboy 1990: 59).

vypustil⁹⁴. Išihara tedy začal znovu usilovat o vydání knihy v angličtině. Morita, na něhož se snesla vlna stížností se obával, že by publikování některých kontroverzních názorů mohlo poškodit firmu Sony a tak odmítl dát povolení na překlad své části (Morris 2011: 94). Na tiskové konferenci řekl, že „lituje svého spojení s tímto projektem“ a zdůraznil také, že je nutné oddělit jeho názory od Išiharových (Los Angeles Times 1989/10/11). Později prohlásil, že bylo chybou napsat knihu s někým, kdo má natolik odlišné názory, jako právě Išihara (Morris 2011: 94; Miyoshi 1991: 160). Išihara tedy publikoval v angličtině knihu jen pod svým jménem, a protože jeho část knihy neměla potřebný rozsah, doplnil ji několika revidovanými články, původně vydanými v japonských časopisech (Ishihara 1991: 13)⁹⁵.

Knihy „*No*“ to *ieru Nihon* je bezpochyby produktem své doby, stejně jako spory vedené o jejím obsahu⁹⁶. Pro dnešního čtenáře nejsou Išiharovy názory přehnané, ale je pochopitelné, že v období studené války už pouhý náznak možné spolupráce Japonska se Sovětským svazem musel Spojeným státům vadit. Za dnešní situace lze v knize spíše než kritiku Spojených států vidět kritiku japonských politiků, jmenovitě úředníků ministerstva zahraničních věcí (Ishihara 1991: 30-1). Kritizován byl i ministerský předseda Nakasone Jasuhiro⁹⁷, který prý „daroval naši technologii a jediné co dostal na oplátku bylo Reaganovo přátelství“ (Ishihara 1991: 43-4). Podle Išihary je jejich hlavním zločinem fakt, že ačkoliv je Japonsko v mnoha případech nadřazené USA, žádná z osob zodpovědných za udržování vztahů mezi zeměmi není schopná se ubránit americkým požadavkům. Jak Išihara píše: „Japonsko nemůže hrát náležitě svou roli ve světě, pokud má v čele diplomaty, kteří vědí jen jak říkat Washingtonu, Pekingu a dalším světovým centrům: Ano, jistě, cokoliv řeknete“ (Ishihara 1991: 109-10). Hlavní Nakasoneho zločin se podle Išihary týká letounů FSX (fighter support experimental). Japonská firma Mitsubishi Heavy Industries začala vyvíjet nový typ bojového letounu nazvaný FSX⁹⁸ v roce 1982. O tomto projektu se brzy dozvěděly Spojené státy, které nakonec přesvědčily Nakasoneho, aby souhlasil se spoluprací na vývoji FSX (více

⁹⁴ Jiné zdroje (Miyoshi 1991: 158-9) však tvrdí, že ačkoliv byl originální překlad nekvalitní, žádné části knihy nebyly vypuštěny. Naopak jsou prý některé kontroverznější části vynechány v oficiálním anglickém překladu z roku 1991. Išihara naopak říká, že v neoficiálním překladu byla vypuštěna například celá část originální publikace, věnující se tomu, kdy má Japonsko říkat Americe ano (Playboy 1990: 66). Vzhledem k tomu, že jsem měla k dispozici pouze tuto upravenou verzi, není v mých silách posoudit pravdivost Išiharova tvrzení.

⁹⁵ Při psaní této práce jsem měla k dispozici toto revidované vydání. Kniha je proto i v použité literatuře uvedena pouze pod Išiharovým jménem. Všechny texty použité v této nové verzi jsou v japonštině k dispozici, ale kniha jako celek japonsky nikdy nevyšla.

⁹⁶ Zvláště druhou část knihy, skládající se z odhadu budoucích vztahů USA a Japonska, lze dnes považovat za zastaralou.

⁹⁷ Nakasone Jasuhiro byl ministerským předsedou v letech 1982 – 1987 (Curtis 1999: 246).

⁹⁸ Jednalo se o novou generaci bojového letounu, jehož výhodou měla být schopnost provést kompletní otočku na vzdálenost o více než třetinu menší než americké letouny F-15, F-16 a MiG (Ishihara 1991: 45). Letoun vyhovoval požadavkům japonské ústavy, protože je schopen zastavit nepřátelský útok a poskytnout podporu pozemním jednotkám, ale na rozdíl od útočných letounů nemůže napadnout cíle přímo na nepřátelském území (Ishihara 1991: 66).

Green 1995: 86-107). Išihara proti tomuto rozhodnutí bojoval, ale vzhledem ke svému relativně málo významnému postavení v LDP, neměl šanci na jeho zvrácení (Green 1995: 120). Podle Išihary usilovaly Spojené státy o společný vývoj letounu z následujícího důvodu: „Pro americké ministerstvo obrany se jednalo o opakování prvních fází války v Tichomoří, kdy obloze vládly letouny Zero. Američtí admirálové předpokládali, že japonské námořnictvo nemá nic, čím by se jejich letadlům vyrovnalo, ale Zero se ukázalo jako daleko nadřazenější. A Japonsko teď vyvíjelo novou hroživou zbraň“ (Ishihara 1991: 46). Ačkoliv podle Nakasoneho šlo o ústupek USA v zájmu zachování přátelských vztahů, podle Išihary „nešlo o kompromis, ale o zradu“ (Ishihara 1991: 47).

Ačkoliv podnětem pro napsání knihy byla pro Išiharu situace s FSX, pravděpodobným důvodem, pro její překlad do angličtiny bylo Išiharovo prohlášení ohledně Sovětského svazu. Toto prohlášení se týkalo polovodičů a počítačových čipů nutných pro vývoj zbraňových systémů. Išihara napsal, že „Japonsko by mohlo změnit světovou rovnováhu, kdyby zastavilo prodej polovodičů do USA a začalo prodávat počítačové čipy Sovětskému svazu místo Spojeným státům“ (Ishihara 1991: 21, 77)⁹⁹. Ve světle Išiharovy pravicové politické orientace a jeho dlouhodobého odporu ke komunismu lze usuzovat, že jeho cílem nebylo skutečně změnit směr japonské zahraniční politiky, ale spíše poukázat na to, že Japonsko je pro Ameriku důležité, a ta by si jej měla vážit jako rovnocenného partnera. Pokud budeme číst pozorně, dojdeme pravděpodobně k názoru, že kniha „*No to ieru Nihon*“ není ani tak anti-americká, jako spíše nacionalistická. Aby však bylo možné vyzdvihnout klady Japonska, je nutné poukázat na nedostatky Spojených států. Dokládá to například následující citace, kdy se Išihara vyjadřuje k letecké nehodě Boeingu 747 v roce 1985 v prefektuře Gunma, při níž zemřelo 520 osob. Podle zjištění japonské policie stála za nehodou nepozorná práce amerických zaměstnanců Boeingu, kteří opomněli zkontrolovat jeden z technických prvků letadla. Podle Išihary je „taková nekvalitně provedená práce japonskou firmou nemyslitelná“ (Ishihara 1991: 39). Kromě kvality japonských výrobků vyzdvihuje Išihara japonské umění (Ishihara 1991: 58) a způsob vedení velkých podniků (Playboy 1990: 66), kritizuje americkou bezohlednost vůči kolonizovaným územím¹⁰⁰ a celkově americkou spotřební ekonomiku, založenou na vykořisťování špatně vzdělaných zaměstnanců (Playboy 1990: 68).

Dalšími velmi kritizovanými částmi knihy jsou pasáže o americkém rasismu. Byla to tvrzení jako například: „Japonci nesmí zapomenout, jak hluboce jsou proti nám Američané zaujatí“ (Ishihara 1991: 28) nebo „americký rasismus pochází z pýchy na kulturní

⁹⁹ Išihara uvádí (Playboy 1990: 68), že šlo o reakci na tvrzení některých amerických politiků, že jestli se Spojené státy sblíží se Sovětským svazem, povede to k ukončení jejich vztahů s Japonskem.

¹⁰⁰ „Stejně jako barbaři, i Američané ničí kulturu původního obyvatelstva, nutí jim svou vlastní a přitom si ani neuvědomují, co vlastně dělají“ (Ishihara 1991: 60).

nadřazenost“ (Ishihara 1991: 28). Podle Išihary jde o „rasismus zrozený ze strachu“ (Playboy 1990: 60), který je pozůstatkem 2. světové války. Tento rasismus se promítá i do ekonomických vztahů: „Druh obchodního napětí panující mezi Japonskem a Spojenými státy by se nikdy nevyvinul, kdyby to bylo například Západní Německo, Británie nebo Austrálie, kdo by dosáhly naší ekonomické moci a úrovně“ (Ishihara 1991: 29). Velmi kritizovaná jsou i tvrzení, že „americká letadla na nás shodila atomové bomby, protože jsme Japonci ... na to nesmíme nikdy zapomenout“ (Ishihara 1990: 28)¹⁰¹.

Přes veškerou kritiku Spojených států však Išihara nestojí o absolutní ukončení spolupráce. Nenavrhuje okamžité vypovězení bezpečnostní smlouvy, protože to podle něj není realistické. „Náš vztah s USA je stěžejní a Japonsko bezpečnostní smlouvě mnoho dluží“ (Ishihara 1991: 55-6). Išihara však navrhuje, aby byl vztah Japonska a Ameriky zrovnoprávněn. „Rovnoprávnost není homogenita. ... Země, která vždycky svému spojenci říká ano není rovnocenným partnerem, ale vazalským státem“ (Ishihara 1991: 76). Pro zrovnoprávnění vztahů je však nutná změna přístupu obou stran: Japonsko se musí naučit Americe odporovat a Spojené státy si na tento odpor musejí zvyknout.

Po ukončení studené války publikoval Išihara dva navazující díly „*No“ to ieru Nihon*, které se opět staly v Japonsku bestsellery (sensenfukoku.net). Ačkoliv oba vyjadřují podobné myšlenky jako díl první, žádný z nich nevyvolal v USA senzaci, ani nebyl přeložen do angličtiny. Přílišný ohlas mimo Japonsko neměla ani kniha „*No“ to ieru Adžia* (「NO」と言えるアジア, *Asie, která umí říct „ne“*), kterou Išihara napsal v roce 1994 spolu s tehdejší malajským ministerským předsedou Mahathirem Mohamadem. Že ani tato, daleko protiameričtější laděná kniha nevzbudila tak velkou reakci jako „*No“ to ieru Nihon*, je s největší pravděpodobností výsledkem politických změn po skončení studené války. „*No“ to ieru Adžia* je ve své podstatě laděná velmi protiamericky a protievropsky. Išihara v ní tvrdí, že je třeba, aby se východní Asie spojila a postavila se na odpor americkým a evropským vlivům. V této souvislosti zdůrazňuje identitu Japonců jakožto Asiátů¹⁰². Išihara opět poukazuje na evropský a americký rasismus, a tentokrát hledá jeho kořeny v křesťanství¹⁰³, které porovnává s daleko tolerantnějším buddhismem a hinduismem. Kořeny rasismu potom nehledá v období 2. světové války, ale v době křesťanských misíí¹⁰⁴. Je patrné, že změna

¹⁰¹ Išihara ve své knize i v mnohých politických projevech často více či méně zkresluje skutečnost. Ačkoliv podle něj Amerika shodila atomové bomby nikoli na Německo ale na Japonsko, právě kvůli rasovým předsudkům, ve skutečnosti to bylo proto, že Německo kapitulovalo dříve, než byl vývoj bomby dokončen (Playboy 1990: 63).

¹⁰² „Japonci jsou Asiáté, spojení s tímto regionem krví a kulturou. Japonsko je asijská země“ (Mahathir – Ishihara 1995: 31).

¹⁰³ „Rasismus je jedním z hříchů křesťanství, protože jako monoteistické náboženství podporuje diskriminaci“ (Mahathir – Ishihara 1995: 94).

¹⁰⁴ „Základním rozdílem mezi námi a obyvateli Západu je fakt, že oni používají armádu a politickou sílu, aby svou kulturu, přestrojenou za modernizaci, vnutili oblastem a zemím, které ji odmítají. Musíte být neuvěřitelně

v politickém ovzduší na konci studené války postupně ovlivnila i Išiharovo smýšlení o USA. Ze země, která měla být Japonsku rovnocenným spojencem se Spojené státy změnily v nepřítele, jehož příklad by žádná asijská země neměla následovat¹⁰⁵. V následujících letech ve své protiamerické rétorice ještě přitvrdil. V „*No*“ to *ieru Nihon* upozorňuje, že Spojené státy by neměly své ekonomické problémy svalovat na Japonsko, ale po zhoršení japonské ekonomické situace na konci 90. let neváhal obvinít USA (Samuels 2003: 337). Odmítl také kritiku Japonska ze strany dalších světových velmocí během války v Zálivu a naopak kritizoval japonskou reakci na ni. Podle něj nemělo Japonsko posílat žádnou peněžní podporu, ale nechat Západ prohrát válku s Blízkým východem a peníze použít na zajištění pozice Japonska jako nové vůdčí země (Samuels 2003: 336).

Změna vztahů mezi Japonskem a USA byla nepochybně způsobena koncem studené války a následným rozpadem Sovětského svazu. Uvolnění vztahů mezi USA a Ruskem vyvolalo především na ekonomickém poli velké tření mezi Spojenými státy a Japonskem. V současnosti jsou nejpalčivějšími problémy, ke kterým se vyjadřuje také Išihara, otázka bezpečnostní smlouvy, americké základny v Japonsku a ústava, především potom její 9. článek¹⁰⁶. Išihara tvrdí, že „tato ústava a obzvláště její pacifistické principy a podivně znějící rétorika byly Japonsku vnuceny americkou okupací“ (Mahathir – Ishihara 1995: 61). Išihara je jedním z nejvýznamnějších zastánců revize ústavy, vypovězení bezpečnostní smlouvy a odchodu amerických jednotek z Japonska (Cooney 2007: 60). Americký nukleární štít nad Japonskem je podle něj pouhý mýtus (Playboy 1990: 67) a pokud se má Japonsko stát opravdu normální zemí, je nutné změnit ústavu a vytvořit vlastní armádu, která bude schopná sama čelit vnějším hrozbám, a která se nebude muset spoléhat na nejistou americkou podporu, k čemuž patří i výroba vlastních atomových zbraní (The Diplomat 2011/3/8). Podle Cooneyho (2007: 64) by však ukončení spojení mezi Japonskem a USA bylo chybou, protože vzhledem k rostoucím problémům ve vztazích mezi Japonskem a Čínou a Koreou by tak Japonsko zůstalo bez spojence.

5.2 Východní Asie

arogantní – a přesvědčení o své nadřazenosti – abyste se mohli pokusit civilizovat druhé. Hnacím motorem Západní expanze bylo křesťanství. Asijským étosem je naopak ušlechtilé přijetí rozdílnosti a náboženská tolerance“ (Mahathir – Ishihara 1995: 93).

¹⁰⁵ Išiharův vlastní rasismus a přehnaný pohled na situaci dokládá například následující citace: „Každý měsíc je jen v New Yorku zastřeleno 150 až 200 lidí. V celé zemi je každých 30 až 40 sekund znásilněna žena a užívání kokainu dosáhlo epidemických rozměrů. V Americe je 250 tisíc pacientů s AIDS, tisíce homosexuálů protestují na ulicích a po ulicích se potloukají homofóbové“ (Mahathir – Ishihara 1995: 101).

¹⁰⁶ Na svých oficiálních stránkách (sensenfukoku.net) nazývá ústavu „McArthurovou ústavou“ (マッカーサー憲法, *Makkásá kenpó*) a tvrdí, že je nutná revize celé ústavy, nejen jejího 9. článku.

Po skončení studené války prošly – podobně jako v případě USA – velkou proměnou také vztahy Japonska s jeho nejbližšími sousedy. Po rozpadu Sovětského svazu musely nejen evropské státy, ale i země východní Asie najít nové těžiště své vnitřní i zahraniční politiky. Zatímco v době studené války byla většina zahraniční politiky Japonska i jeho nejbližších asijských sousedů soustředěna na ideologický konflikt, s rozpadem Sovětského svazu zmizel společný nepřítel a státy si musely najít novou ideologii. Pro Čínu už nadále nebylo možné udržet celé území pouze na ideologické bázi komunismu, takže jej v průběhu let po skončení studené války nahradila nacionalismem. Stejně tak Jižní Korea, která nacionalismem nahradila sjednocující ideologii antikomunismu. Po ekonomické a politické krizi hledá i Japonsko novou identitu, kterou také nachází v rostoucím nacionalismu (Hasegawa – Togo 2008: 2-3).

Pokud by Japonsko vypovědělo bezpečnostní smlouvu a ukončilo tak své spojenectví s USA, muselo by najít jiného mocného spojence, jímž by se z logického hlediska měl stát jeden z jeho sousedů. Nutná je také jeho vnitřní normalizace – oběmu však stojí v cestě dědictví 2. světové války a 9. článek ústavy (Cooney 2007: 190). Hlavním problémem je fakt, že „Japonsko nemá v regionu žádné přátele, jen soupeře“ (Cooney 2007: 58). Problémy, které má Japonsko s Čínou a Koreou, mají kořeny v odmítání Japonska přijmout odpovědnost za škody a zločiny, které japonská vojska napáchala v době 2. světové války.

Japonsko bývá často porovnáváno s Německem, které se omluvilo a obětem vyplatilo odškodné (Berger 2008: 23-4). Japonsko se omluvit odmítlo a naopak zdůrazňuje fakt, že Japonci sami byli oběťmi válečného režimu. Podle Cooneyho (2007: 114) však není vhodné porovnávat situaci v Německu a v Japonsku – Německo muselo samo normalizovat vztahy se svými sousedy, především s Francií, ale ve východní Asii se do vztahů mezi zeměmi vložily Spojené státy a znepřátelené země tak neměly příležitost vyřešit své vzájemné rozpory. Tato skutečnost se odráží také v jiných záležitostech a ztěžuje například situaci týkající se územních sporů¹⁰⁷ mezi Japonskem a Čínou a Japonskem a Koreou, které jinak mohly být dávno jednoduše vyřešeny (Berger 2008: 33).

Ačkoliv Išihara ve své a Mahathirově knize „*No to ieru Adžia*“ napsal, že Japonsko a Asie se musí společně postavit na odpor americkému a evropskému vlivu, sám je jedním z těch, kteří svými častými kontroverzními výroky a chováním přispívají ke zhoršení vztahů s Koreou a Čínou. Například v knize „*No to ieru Nihon*“ napsal: „Ačkoliv se japonská vojska nechovala za války dobře a nad tím je třeba se zamyslet, určitým způsobem jsme měli na okupovaná území i kladný vliv“ (Ishihara 1991: 61). V rozhovoru pro Playboy (1990: 63) na

¹⁰⁷ S Čínou se vedou územní spory o ostrovy Senkaku (Diao) a s Koreou o ostrovy Takešima (Tokdo).

otázku o nankingském masakru¹⁰⁸ Išihara odpověděl: „Je to příběh vymyšlený Číňany. Poškodilo to obraz Japonska, ale je to lež.“ Podle Išihary není nutné se za válečné zločiny omlouvat, protože Japonsko trpělo daleko víc než kdokoliv jiný¹⁰⁹ a jemu se také nikdo neomluvil (Yoshida 2006: 133). Měla by se podle něj „omluvit spíše Francie, Británie, Amerika a Nizozemí za koloniální minulost a plundrování svých kolonií. V tomto smyslu japonská okupace osvobodila asijské země od Západu“ (Tabb 1995: 328). Pokud by byl Išihara jediným politikem s podobnými názory, jistě by to nevyvolalo v Koreji a v Číně takovou vlnu nevole, ale tento pohled není, především u pravicově a nacionalisticky orientovaných japonských politiků ničím výjimečným. I mezi japonskou veřejností, zhusta nepoučenou o vlastní minulosti, se objevuje pohled na Japonce jako na oběti 2. světové války a rasismu ze strany bělochů (Tabb 1995: 328). V jednom z pokračování „*No*“ *to ieru Nihon* nakonec Išihara odvolal své tvrzení, že nankingský masakr byl výmyslem Číny, ale uvedl, že počet obětí byl mnohonásobně zveličen, za což může americká protijaponská propaganda (Yoshida 2006: 143). Ačkoliv se politici, jako například Hosokawa nebo Murajama, za zločiny Japonska v době 2. světové války omluvili, Čína a Korea požadují oficiální omluvu i od císaře – té se však nejspíš nedočkají. Podle Išihary má císař sloužit jako symbol a ne jako politický subjekt, proto jeho omluva není třeba (Ruoff 2002: 141). Naopak konzervativní pravicové síly včetně Išihary Murajamu za tuto omluvu kritizovaly a nazývaly „zrádcem Japonska“ (Togo 2008: 71). Dalším prvkem sporu o válečnou minulost je svatyně Jasukuni, kde jsou jako *kami* (božstva) uctívány oběti války. Svatyně nepředstavovala problém, dokud v ní od roku 1987 nezačali být uctívání i váleční zločinci odsouzení při Tokijských tribunálech. Každoroční návštěvy mnoha politiků jsou Čínou a v Koreou ostře sledovány. Išihara do svatyně dochází každým rokem, ale pozornost budí především návštěvy ministerských předsedů – například proti Koizumimu se po jeho návštěvě zvedla vlna nevole (Breen 2008: 1-21). Jedním z propagátorů návštěv Jasukuni je i nový ministerský předseda Abe Šinzó, který je také zastáncem anulování Murajamovy omluvy adresované zemím východní Asie (The Economist 2013/1/5).

Snad největší mezinárodní kritiku vyvolal Išiharův projev k členům SDF v roce 2000 při příležitosti „Big rescue Tokyo 2000“, ve kterém Išihara upozornil na nebezpečí, které mohou představovat při zemětřesení cizinci přítomní v Japonsku (Samuels 2003: 338). Odvolával se na nebezpečí, které tito cizinci představovali při velkém zemětřesení v Kantó

¹⁰⁸ Nankingským masakrem je nazýváno znásilnění a povraždění 200 tisíc čínských vojáků a civilistů v městě Nanking od prosince roku 1937 do března roku 1938 japonskými vojsky. Čína jako počet obětí uvádí 300 tisíc (Togo 2008: 65).

¹⁰⁹ „Pistole a automatické zbraně nejsou to samé jako atomové bomby. Nemůžete je srovnávat. ... Jen dvakrát v historii lidstva byly atomové bomby použity a v obou případech stejnou zemí proti stejné zemi. Takový holocaust nikdy předtím nebyl spáchán.“ (Playboy 1990: 63, 65)

v roce 1923¹¹⁰. Podobné výroky jsou nebezpečné obzvláště v dnešní době, kdy se často objevují přehnané zprávy o zločinech páchaných cizinci (Siddle 2011: 160). Dalším problematickým bodem projevu bylo slovo, které Išihara pro označení cizinců použil. Jednalo se o výraz *sankokudžin* (三国人), který doslova znamená „lidé ze třetí země“ nebo „lidé ze tří zemí“ (Nathan 2001: 114). Tento termín je v dnešní japonštině v podstatě nepoužívaný a především mladí lidé jeho význam neznají. Jde o urážlivý rasistický termín, používaný v době po 2. světové válce o Číňanech a Korejcích, kteří se rozhodli v Japonsku usadit. Po vlně kritiky se Išihara za svou poznámku omluvil s tím, že myslel pouze ilegální imigranty, a že v jeho slovníku slovo *sankokudžin* znamená pouze „cizinec“, bez jakýchkoliv negativních konotací (Tamaki 2010: 106). Vzhledem k jeho spisovatelské kariéře však bylo pro mnohé těžké uvěřit, že by si Išihara nebyl vědom negativního významu tohoto slova (Los Angeles Times 2000/4/13). Předmětem kritiky bylo především jeho rozlišování na *gaikokudžin* (外国人) a *sankokudžin* – podle Tamakiho (2010: 106) už pouhé toto rozdělení naznačuje, že Išihara původní význam slova znal. Po obrovské vlně kritiky se Išihara za použití výrazu *sankokudžin* omluvil, ale zároveň uvedl, že chyba je na straně novinářů, kteří prahli po senzaci, a proto ve svých reportážích schválně vypustili slovo „ilegální“. Podle něj by se tedy těmto cizincům měli omluvit novináři za to, že v reportážích schválně zkreslují informace (Nathan 2001: 114).

Obzvláště napjaté vztahy panují mezi Išiharou a Čínou. Ve své volební kampani v roce 1999 použil pro Čínu název *Šina* (シナ), místo obvyklého *Čúgoku* (中国). Toto slovo pochází ze 30. let 20. století a stejně jako *sankokudžin* má pejorativní význam. Ve svém inauguračním projevu potom odsoudil Čínu za chování vůči Tibetu a prohlásil, že by bylo nejlepší, kdyby se Čína rozdělila na množství menších států, a že Japonsko by toto rozdělení mělo podporovat. V roce 1999 při návštěvě Tchaj-wanu o něm referoval jako o „svobodném státu“ a v roce 2000 se chtěl setkat s dalajlámou (Samuels 2003: 338-9). Nejnovější krizi ve vztazích mezi oběma zeměmi představují ostrovy Senkaku, které za své území považuje jak Japonsko, tak Čína¹¹¹. Išihara se tuto krizi rozhodl vyřešit neobvyklým způsobem, když oznámil, že Tokio ostrovy od jejich soukromých japonských vlastníků koupí, „aby je ochránilo“. Požadovaná cena prý ani není příliš vysoká (The Yomiuri Shimbun 2012/4/13). Když centrální vláda později uvedla, že i ona má v plánu ostrovy koupit, Išihara toho opět využil k její kritice:

¹¹⁰ Ve skutečnosti v roce 1923 rozšířili japonští pravicoví politici pomluvy, že Korejci ve zmatku po zemětřesení zakládají ohně, znásilňují ženy, otravují studny a zabíjejí japonské občany. Tato nepodložená tvrzení vedla k vlně protikorejské hysterie a k vraždám téměř 6000 Korejců v oblasti Kantó (Chapman 2008: 20). Je tedy pochopitelné, že Išiharovo poukázání na tyto události bylo kritizováno.

¹¹¹ Spor se táhne od roku 1972, kdy ostrovy Američané spolu s Okinawou vrátili Japonsku (Hook – Gilson – Hughes – Dobson 2012: 82).

„Centrální vláda se o ostrovy nikdy nezajímala“ (The Yomiuri Shimbun 2012/7/10). Japonská vláda opravdu v roce 2012 odkoupila tři z osmi ostrovů. Tehdejší ministerský předseda Noda v rozhovoru pro CNN (2013/1/17) uvedl, že jediný spor o ostrovy existuje mezi tokijskou metropolitní vládou a centrální vládou, a že není nejmenších pochyb o tom, že ostrovy patří Japonsku. Po svém nástupu do funkce ohlásil Abe, že hodlá přistoupit na rozhovor s Pekingem, ale zároveň připustil, že pokud bude Čína pokračovat ve vysílání lodí a letadel na ostrovy, bude muset Japonsko „použít sílu na ochranu svého území“, za než jsou nyní ostrovy považovány (BBC News 2013/4/29).

5.3 Shrnutí

Jak je patrné z předchozího textu, stojí v cestě „sjednocené Asii“, ve kterou Išihara doufá, hned několik překážek. Jednou z nich je i přesvědčení japonských nacionalistických politiků, že Japonsko povede toto nové „asijské století“ (Mahathir – Ishihara 1995: 21). Nejen, že Japonsko není ekonomicky v takovém postavení, aby něco podobného dokázalo, ale kromě toho nemá žádný z jeho sousedů zájem o opětovný mocenský vzestup Japonska (Shiraishi 1997: 170). Se stále častějšími výjezdy SDF na zahraniční mise roste strach z nového růstu japonského militarismu – důvodem je stále panující nedůvěra ze strany Koreje a Číny (Cooney 2007: 51). Tyto pocity jsou navíc neustále rozdmýchávány čínským nacionalistickým hnutím a oficiálně podporovanými protijaponskými demonstracemi. Podle Cooneyho (2007: 151) jsou momentálně „vztahy Japonska a Číny na nejhorší úrovni od 2. světové války“. Vzhledem k nepřátelství s Čínou a KLR by se jako nejbližší logický spojenec jevila Jižní Korea, ale k normalizaci vztahů, které jsou neustále poškozovány některými pravicovými japonskými politiky, mezi něž patří například Išihara nebo Hašimoto Tóru, bude třeba nejprve vyřešit pozůstatky válečné historie,.

6. Závěr – nacionalismus a Išiharova politická budoucnost

Išihara Šintaró je bezpochyby jednou z nejvýznamnějších osobností poválečného Japonska. Od svého literárního debutu až do dnešní doby byl vždy v centru pozornosti japonské veřejnosti. V mládí byl považován za rebela a svým působením názorově formoval celou generaci, v odmítání společenských konvencí ale pokračoval i po svém vstupu do politiky. Již od počátku sám sebe označoval za nacionalistu¹¹² a jeho stále vzrůstající popularita bývá často uváděna do souvislosti právě se vzestupem nacionalismu v Japonsku. V předchozích kapitolách jsem se věnovala popisu vývoje politické situace v Japonsku po skončení 2. světové války, formování Išiharových názorů a jeho podílu na domácí i zahraniční politice země. V závěru práce se pokusím zodpovědět otázku, souvisí-li Išiharova popularita s jeho nacionalistickými názory, nebo je-li více ovlivněna jeho literární tvorbou a charismatickou osobností.

I když byl Išihara Šintaró po publikaci „*No*“ to *ieru Nihon* označován za „podivína“ (Samuels 2003: 338) a japonští politici se snažili přesvědčit Ameriku, že jeho nacionalismus je jen ojedinělým jevem a necharakterizuje celou japonskou společnost, popularita Išiharových knih o politice naznačuje něco jiného. Podle Doaka (2007: 270-1) existují v Japonsku dva druhy nacionalismu – jeden nazývá etnickým a druhý občanským. Išihara je zástupcem etnického nacionalismu, na kterém byla založena válečná ideologie. Občanský nacionalismus převažuje především u mladších politiků, narozených po 2. světové válce. Jak bylo zmíněno v kapitole o zahraniční politice, Japonsko není jedinou zemí ve východní Asii, která se po ztrátě společné komunistické nebo antikomunistické ideologie zaměřila na nacionalismus. Rostoucí nacionalismus v Číně, Koreji a v Japonsku potom staví tyto tři státy proti sobě a znemožňuje jakékoliv bližší vztahy mezi nimi.

Išiharovo vítězství ve volbách v roce 1999 vyvolalo rozsáhlé diskuse o směřování japonské politiky. Ve stejném roce byly navíc japonská vlajka a hymna schváleny jako oficiální státní symboly. Podle Stockwina (2003: 27) však očividný názorový posun politiků směrem doprava neznámá stejnou změnu smýšlení mezi voliči. Ani Išiharovo vítězství není údajně dokladem těchto změn – při prohraných volbách v roce 1975 dostal 43,6% platných hlasů, zatímco v roce 1999 vyhrál s 30%. Je však nutné si uvědomit, že zatímco v roce 1975 stál Išihara proti jednomu silnému soupeři, v roce 1999 byly hlasy voličů rozděleny mezi více kandidátů – nedomnívám se tedy, že tento fakt je dostatečně průkazný a naznačuje pokles nacionalismu, protože ostatní zdroje svědčí o přesném opaku.

¹¹² V poslední době o sobě Išihara používá slovo „patriot“ a to i když hovoří v japonštině. Obě jím předtím používaná slova, *aikokuša* (愛国者) i *našonaristu* (ナショナリスト) mají podle něj negativní fašistický nádech (Nathan 2001: 113-4).

Japonsko je jedinou světovou velmocí, která se v ústavě vzdala práva na válku, ačkoliv postupem času ústavu interpretovala takovým způsobem, že v současnosti je schopná vysílat jednotky SDF na zahraniční mise. Tyto mise sice nejsou bojové, ale při každé nové akci se ozývají protesty především z Číny a Koreje, které se obávají japonské remilitarizace. Cooney (2007: 50) to sice nepokládá za pravděpodobné, ale zároveň tuto možnost nevylučuje. Kromě toho je Japonsko z ekonomického hlediska v takovém postavení, že by se dokázalo velmi rychle vyzbrojit a atomovou bombu by bylo schopné sestrojít za dobu jen o málo delší než půl roku. Išihara a další nacionalisté požadují, aby se Japonsko stalo „normální zemí“¹¹³, což v praxi znamená vypovězení bezpečnostní smlouvy s USA a revizi 9. článku ústavy. Zatímco Cooney (2007: 34) věří v hluboce zakořeněný japonský pacifismus, nelze podceňovat ani pozvolna rostoucí národní hrdost v souvislosti s kladnými zahraničními ohlasy na působení jednotek SDF. Zatímco Japonci nejsou podle něj ještě připraveni na změnu ústavy, o níž Išihara usiluje, není otázkou *jestli*, ale spíše *kdy* k této změně dojde.

Je nepochybné, že část japonského obyvatelstva souhlasí s Išiharovými názory, na druhou stranu to však neopravňuje tvrzení, že většina jeho voličů jsou nacionalisté, nebo že by Išihara tyto voliče ovlivnil natolik, že by se přiklonili k nacionalismu (Stockwin 2008: 96). Jeho popularita totiž rovněž souvisí s jeho odporem vůči centrální vládě, s kritickými postoji k chování politiků a k nadměrnému zapojení byrokracie do tvorby zákonů, proti kterým Japonci už delší dobu protestují. Jedním z nejdůležitějších důvodů Išiharovy popularity je podle řady odborníků rovněž fakt, že Išihara říká nahlas věci, které nechtějí jiní politici ani Západ slyšet, čímž se od většiny japonských politiků liší (Tabb: 1995: 333). Na rozdíl od nich se Išihara skandálům nevyhýbá, ale naopak je mnoha svými výroky podporuje, jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách.

Co se týče názorů na Išiharovu politickou budoucnost, je prý velmi pravděpodobné, že se při následujících volbách vrátí zpět do národní politiky a bude usilovat o místo ministerského předsedy. Nejedná se o nepodloženou informaci, ale o známou Išiharovu ambici. Již při jeho kandidatuře v roce 1972 bylo jedním z hesel jeho volební kampaně: „Řekněte ano mladému ministerskému předsedovi“ (Baltimore Sun 1972/12/10). Tato ambice se znovu projevila při jeho neúspěšné kandidatuře na předsedu LDP v roce 1989. Pokaždé, když se blížil konec Išiharova funkčního období v pozici tokijského starosty, očekávala značná část japonských médií s velkým napětím, zda Išihara znovu oznámí svou kandidaturu. V případě, že by ji neoznámil, byl by podle většiny médií pravděpodobný jeho návrat do národní politiky. V rozhovoru s Nathanem (2001: 116) Išihara řekl, že ještě neví, jestli se chce

¹¹³ Výraz „normální země“ používá například Ozawa, který má podobné politické názory jako Išihara (Doak 2007: 269).

vrátit, ale že o návratu uvažuje. Nakonec se rozhodl, že zůstane v Tokiu proto, že jen jeden termín na pozici tokijského starosty nestačí na to, aby mohl provést všechny změny, které provést chce (sensenfukoku.net). Jeho rozhodnutí však pravděpodobně ovlivnil i politický vzestup jiné velmi populární osobnosti, Koizumiho, který měl podobné politické názory jako Išihara, a který tak přetáhl na svou stranu většinu potenciálních Išiharových voličů. Na množství hypotéz o jeho případném usilování o křeslo ministerského předsedy je ale patrné, že také Išihara sám o tom uvažuje. Podle Samuelse (2003: 340) existují dvě možnosti pro Išiharův návrat do politiky. První z nich představuje návrat do LDP, kde by mohl s pomocí svého syna Nobuterua získat dostatečnou podporu pro založení nové frakce a vítězství ve volbách do čela strany. Daleko pravděpodobnější je však hypotéza, která předpokládá, že Išihara založí vlastní politickou stranu a pokusí se opět vyhrát tak, že se odliší od ostatních politiků.

Pokud by se Išihara stal ministerským předsedou, je pravděpodobné, že by usiloval o změnu ústavy. Jeho vítězství a následného vzestupu nacionalismu se obává jak Čína a Korea, tak i nemalá část japonského obyvatelstva. Například spisovatel Murakami Haruki se o Išiharovi vyjádřil jako o „velmi nebezpečném muži, který představuje pro Japonsko obrovské nebezpečí“ (The China Post 2006/7/3).

Jak je tedy zřejmé, odpověď na otázku po příčinách Išiharovy popularity není jednoduchá. Podle mého názoru stojí za neustálým růstem jeho obliby mezi lidmi nejen jeho politické názory a síla osobnosti, ale především fakt, že se nebojí říkat své názory nahlas, třeba i za cenu skandálu. Ze srovnání se slabými a nevýraznými ministerskými předsedy posledních let vychází tedy Išihara vítězně, ačkoliv velká část jeho názorů je ve své podstatě extremistická.

7. Přehled nejčastěji používaných zkratk

DPJ (民主党, *Minšutó*, Demokratická strana Japonska, Democratic Party of Japan)

DSP (民社党, *Minšató*, Sociálně demokratická strana, Democratic Socialist Party)

JCP (日本共産党, *Nihon kjóasantó*, Japonská komunistická strana, Japan Communist Party)

JNP (日本新党, *Nihon šintó*, Japonská nová strana, Japan New Party)

JRP (新生党, *Šinseitó*, Strana obrody Japonska, Japan Renewal Party).

JSP (日本社会党, *Nihon šakaitó*, Japonská socialistická strana, Japan Socialist Party)

LDP 自由民主党 *Džijú minšutó* Liberálně demokratická strana Liberal Democratic Party)

NLC (新自由クラブ, *Šindžijú kurabu*, Nový liberální klub, New Liberal Club)

SDF (自衛隊, *Džieitai*, Síly sebeobrany, Self-Defence Forces)

8. Seznam pramenů

Periodika (denní tisk)

Asahi šinbun

Baltimore Sun

BBC News

CNN

Kyodo News International

Los Angeles Times

The China Post

The Japan Times

Yomiuri Shimbun (Jomiuri šinbun)

Prameny v japonštině

AOJAMA, Jasuši. *Išihara tosei fukučidži nóto*. Tókjó: Heibonša, 2004. ISBN 4-582-85209-2.

FUDŽINO, Čija. *Nacu no jakusoku*. Tókjó: Kódanša, 2000. ISBN 4-06-210080-0.

FUKUDA, Kazuja. *Išihara Šintaró no kisecu*. Tókjó: Asuka šinša, 2001. ISBN 4-87031-472-x.

IČINOMIJA, Jošinari. *Hašimoto Tóru to Išihara Šintaró: Nippon išin no kai*. Tókjó: Takaradžimaša, 2013. ISBN 978-4-8002-0484-4.

IŠIHARA, Šintaró. *Taijó no kisecu*. Tókjó: Šinčóša, 2002 (1957). ISBN 4-10-111901-5.

SAITÓ, Takao. *Kúsona šókótei: „Išihara Šintaró“ to iu mondai*. Tókjó: Čikuma šobó, 2006. ISBN 4-480-42246-3.

SAKURAI, Akio et al. *Išihara Šintaró no Tókjó daikaikaku*. Tókjó: Seišun šuppanša, 2000. ISBN 4-413-03188-1.

ŠIMADA, Akihiro – KAŠIWADA, Kendžiró. *Tókjó wa kawatta ka: Išihara tosei kenšó*. Tókjó: Tosei šinpóša, 2002. ISBN 4-88614-092-0.

ŠIMADA, Akihiro. *Kaibó: Išihara Šintaró*. Tókjó: Kódanša, 2003. ISBN 4-06-273686-1.

Prameny v angličtině a češtině

ARUGA, Tadashi. The security treaty revision of 1960. In Large, Stephen S. *Showa Japan: political, economic and social history 1926-1989, Volume III 1952-1973*. London: Routledge, 1998. s.139-56. ISBN 0-415-14322-5.

BERGER, Thomas U. Dealing with difficult pasts: Japan's „history problem“ from a theoretical and comparative perspective. In. Hasegawa, Tsuyoshi – Togo, Kazuhiko. *East Asia's haunted present: historical memories and the resurgence of nationalism*. Westport, Connecticut: Praeger Security International, 2008. s. 17-41. ISBN 978-0-313-35612-4.

BREEN, John. Introduction: A Yasukuni genealogy. In. Breen, John. *Yasukuni, the war dead and the struggle for Japan's past*. New York: Columbia University Press, 2008. s. 1-22. ISBN 978-1-85065-907-5.

CARPENTER, Susan. *Why Japan can't reform: inside the system*. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2008. ISBN 978-0-230-22070-6.

COONEY, Kevin J. *Japan's foreign policy since 1945*. New York: M. E. Sharpe, 2007. ISBN 0-7656-1650-5.

CURTIS, Gerald L. *The logic of Japanese politics: leaders, institutions, and the limits of change*. New York: Columbia University Press, 1999. ISBN 978-0-231-10842-3.

DEWIT, Andrew. Ishihara taxes the banks. *JPRI Critique*. 2000, Vol. VII, No. 5.

DEWIT, Andrew – MASARU, Kaneko. Ishihara and the politics of his bank. *JPRI Critique*. 2002, Vol. IX, No. 4.

DOAK, Kevin M. *A History of nationalism in modern Japan: placing the people*. Leiden and Boston: Brill, 2007. ISBN 978-90-04-15598-5.

ETÓ, Jun. An undercurrent in modern Japanese literature. *The journal of Asian studies*. 1964, Vol. 23, No. 3, s. 433-445.

GAUDNER, Alisa. *Political reform in Japan: leadership looming large*. London and New York: Routledge, 2007. ISBN 0-203-96449-7.

GAUDNER, Alisa (ed.). *The Routledge handbook of Japanese politics*. London and New York: Routledge, 2011. ISBN 978-0-415-55137-3.

GREEN, Michael J. *Arming Japan: Defense production alliance politics, and the postwar search for autonomy*. New York: Columbia University Press, 1995. ISBN -0231-10285-2.

HIROMOTO, Masayuki. Does party alliance have a decisive effect on gubernatorial elections in Japan? *Asian Survey*. 2003, Vol. 43, No. 6, s. 929-950.

HOOK, Glenn D. – GILSON, Julie – HUGHES, Christopher W – DOBSON, Hugo (eds.). *Japan's international relations: politics, economics and security*. Abingdon, New York: Routledge, 2012. ISBN 978-0-415-58742-6.

CHAPMAN, David. *Zainichi Korean identity and ethnicity*. London and New York: Routledge, 2008. ISBN 0-415-56110-8.

CHRISTENSEN, Ray. *Ending the LDP hegemony: party cooperation in Japan*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2000. ISBN: 0-8248-2295-1.

ISHIHARA, Shintaro. *Season of violence*. Rutland & Tokyo: Tuttle, 1966. Překlad: Mills, John G. – Ta kahama, Toshie – Tremayne Ken. ISBN 0-8048-0513-1.

ISHIHARA, Shintaro. *The Japan that can say no: why Japan can be first among equals*. New York: Simon & Schuster, 1991. Překlad: Baldwin, Frank. ISBN 0-671-72686-2.

ISHIHARA, Shintaro – MAHATHIR, Mohamad. *The voice of Asia: two leaders discuss the coming century*. Tokyo, London and New York: Kodansha International, 1995. Překlad: Baldwin, Frank. ISBN 4-7700-2043-0.

ISHIHARA, Shintaro. *Undercurrents: Episodes from a life on the edge*. New York: Kodansha International, 2005. Překlad: Lammers, Wayne P. ISBN 4-7700-3007-0.

ITOH, Mayumi. Hatoyama Kunio and political leadership in Japan: a political case study, *Asian Survey*. 1999, Vol. 39, No. 5, s. 720-735.

KABASHIMA, Ikuo – STEEL, Gill. *Changing politics in Japan*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2010. ISBN 978-0-8014-4876-8.

KRAUSS, Ellis S. – PEKKANEN, Robert J. *The rise and fall of Japan's LDP: political party organizations as historical institutions*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2011. ISBN 978-0-8014-7682-2.

LEHENY, David. Four cultures of Japanese politics. In. Bestor-Lyon, Victoria – Bestor, Theodore C. – Yamagata, Akiko. *Routledge handbook of Japanese culture and society*. Abingdon: Routledge, 2011. s. 29-41. ISBN 978-0-415-43649.

METRAUX, Daniel A. Japan's search for political stability: the LDP-New Komeito alliance. *Asian Survey*. 1999, Vol. 39. No. 6, s. 926-939.

MIYOSHI, Masao. Review: The yen for empire. *Transition*. 1991, No. 52, s. 158-164.

MORRIS, Narrelle. *Japan-bashing: anti-Japanism since the 1980s*. Abingdon: Routledge, 2011. ISBN 978-0-415-49934-7.

NATHAN, John. Tokyo Story. *The New Yorker*. 2001/4/9, s. 108-115.

PLAYBOY. 1990/10. s. 59-84.

RUOFF, Kenneth James. *The people's emperor: democracy and the Japanese monarchy, 1945-1955*. Cambridge: Harvard University Press, 2002. ISBN 0-674-00840-5.

SAMUELS, Richard J. *Machiavelli's children: leaders and their legacies in Italy and Japan*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2003. ISBN 0-8014-3492-0.

SCOTT-STOKES, Henry. The life and death of Yukio Mishima. New York: Cooper Square Press, 2000. ISBN 978-0-8154-1074-4

SHIRAISHI, Takashi. Japan and Southeast Asia. In Katzenstein, Peter J. – Shiraishi, Takashi. *Network power: Japan and Asia*. Ithaca: Cornell University Press, 1997. s. 169-94. ISBN 978-0-8014-8373-8.

SIDDLE, Richard. Race, ethnicity, and minorities in modern Japan. In. Bestor-Lyon, Victoria – Bestor, Theodore C. – Yamagata, Akiko. *Routledge handbook of Japanese culture and society*. Abingdon: Routledge, 2011. s. 150-162. ISBN 978-0-415-43649.

STOCKWIN, J. A. A. Electoral pressures for change: the effect of political reform. In: Amyx, Jennifer – Drysdale, Peter. *Japanese governance: beyond Japan Inc.* London and New York: RoutledgeCurzon, 2003. s. 15-35. ISBN 0-415-30469-5.

STOCKWIN, J. A. A. *Governing Japan: divided politics in a resurgent economy.* Malden: Blackwell Publishing, 2008. ISBN 978-1-4051-5416-1.

TABB, William K. *The postwar Japanese system: cultural economy and economic transformation.* New York: Oxford University Press, 1995. ISBN 0-19-508949-9.

TAMAKI, Taku. *Deconstructing Japan's image of South Korea: identity in foreign policy.* New York: Palgrave Macmillan, 2010. ISBN 978-0-230-61931-9.

TOGO, Kazuhiko. Japan's historical memory: overcoming polarization toward synthesis. In: Hasegawa, Tsuyoshi – Togo, Kazuhiko. *East Asia's haunted present: historical memories and the resurgence of nationalism.* Westport, Connecticut: Praeger Security International, 2008. s. 59-80. ISBN 978-0-313-35612-4.

TOGO, Kazuhiko – HASEGAWA, Tsuyoshi. Introduction. In: Hasegawa, Tsuyoshi – Togo, Kazuhiko. *East Asia's haunted present: historical memories and the resurgence of nationalism.* Westport, Connecticut: Praeger Security International, 2008. s. 1-13. ISBN 978-0-313-35612-4.

TOYA, Tetsuro. *The political economy of the Japanese financial big bang: institutional change in finance and public policymaking.* New York: Oxford University Press, 2006. ISBN 978-0-19-929239-4.

URIU, Robert M. Japan in 1999: Ending the century on an uncertain note. *Asian Survey (A survey of Asia in 1999)*. 2000, Vol. 40, No. 1 s. 140-150.

VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska.* Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986.

YOSHIDA, Takashi. *The making of the „Rape of Nanking“: history and memory in Japan, China, and the United States.* New York: Oxford University Press, 2006. ISBN 978-0-19-538314-0.

Internetové zdroje

www.sensenfukoku.net (oficiální stránky Išihary Šintaróa)

www.metro.tokyo.jp (oficiální stránky metropolitní vlády)

www.s-abe.or.jp (oficiální stránky Abeho Šinzóa)

www.hashimoto-toru.com (oficiální stránky Hašimoty Tórua)

www.oneosaka.jp

www.chijihon.metro.tokyo.jp

www.hrw.org

www.tokyo2020.jp

www.realpolitics.jp